ДОРОГА ДО МІСТА

Попо та Фіфіна дріботіли босими ноженятами слідом за двома довговухими осликами по дорозі, яка вела до невеличкого приморського міста Кап-Гаїтьена. Увесь родинний скарб містився в очеретяних кошиках, перекинутих через спини осликів. Попо з Фіфіною переїжджали. Досі вони жили на селі у бабусі, а тепер перебиралися до міста.

їхні батьки — татусь Жан і матуся Анна — були селяни. Ллє їм набридло жити на відлюдному пагорбі край села, і вони вирішили податися до Кап-Гаїтьсна, де татусь Жан обирався стати рибалкою.

Сонце сліпило очі золотим промінням. Курна дорога вузькою білою стрічкою звивалася між горбами. З обох боків над нею нависало густе гілля тропічних дерев. Довкола панувала тиша, яку порушувало тільки дзижчання комах та поодинокі крики барвистих птахів. Ніхто не поспішав, не метушився. Невеличкий гурт подорожніх мимоволі підладжувався під неквапливу ходу осликів.

Ідучи позаду цього маленького каравану, Попо бачив усіх своїх родичів, що чимчикували дорогою один за одним, наче низка качок. Перший ішов татусь Жан, високий і дужий чорношкірий чоловік, у подертій сорочці, що майже не прикривала спини. На ньому був крислатий солом'яний капелюх та брудні білі штани, а ноги його, як і у всіх таїтянських селян, були босі. Татусь Жан ступав гордо, він був щасливий, що нарешті веде свою невеличку сім'ю до омріяного міста.

За ним простувала матуся Анна з маленькою Пансією, що погойдувалась у неї при боці, як заведено на Гаїті.

іжитріщіі Матуся Лина також ішла босоніж, у простій селянській сукпі та яскравій червоно-зеленій хустині. Кремезна, з широким

вилицюватим обличчям, вона йшла курною дорогою, ні на крок не відстаючи од чоловіка.

Далі топали двоє кошлатих нав'ючених осликів. Похнюпивши голови, вони стомлено перебирали йогами. Великі мухи з барвистими крильцями обсіли їм боки, дзижчали над голового.

Фіфіна, десятилітня сестричка Попо, йшла зовсім близько за другим осликом. І їй досить було простягті!

по у сі

г

вже б; туди-с

—]

ЛИВ, Я ТВОЄМУ

руку, щоб ляснути його по боці, коли вій зупинявся скубнути при дорозі жмуток трави. Вона була вдягнена в коротеньке голубе платтячко.

Самому Попо, який дріботів слідом за нею, минуло тільки вісім років, і вдягнений він був у саму сорочечку, що ледь сягала пояса. Вдома він звичайно бігав голяка, та коли людина вирушає в далеку подорож, іще й до такого міста, як Кап-Гаїтьєн, вона повинна трохи прибратись. Ось чому того дня Попо був одягнений по-святковому. А святковим вбранням селянських хлопчиків на Гаїті і є отака сорочина, в якій Попо йшов до міста.

Як і кожна добре вдягнена людина, Попо дулее пишався собою. Пишався він і тим, що житиме в місті, біля самісінького океану, й побачить нові дива. Отож весь час, поки їх маленький караван неквапливо посувався вперед, ІТопо вистрибував, наче молоде лоша, здіймаючи куряву і притупуючи п'ятами.

Подорож, наближалася до кінця. Сонце вже схилялося крізь буйну зелень, що вкривала схил горба. Розлогі дерева обабіч дороги були всіяні пишним цвітом: одні — червоним мов жар, інші — молочно-білим.

Озираючись назад, Попо бачив суцільні зарості пальм, бананів, мангових дерев та кофейних кущів, що підступали впритул до дороги. А втім, озирався він дуже рідко. Думки його линули вперед, на вершину горба. Йому хотілося швидше поглянути на місто, в якому всі вони тепер житимуть, і на величезний океан, де татусь Жан ловитиме рибу, щоб прогодувати сім'ю.

Сходячи нагору, татусь Жан спітнів, і його гола спина лисніла на сонці, мов бронзова.

— Як по-твокму, чи скоро вже вершина? — спитав Попо у Фіфінп.

— Та вже недалеко,— відказала вона.— Мабуть, ми вже були б там, якби ти весь час ішов за нами, а не гасав туди-сюди.

— Мені не терпиться, Фіфіно! Якби татусь Жан дозволив, я б побіг уперед і був би там за одну мить. Як по-твоєму, чому він звелів мені йти позаду?

— Та це ж дуже просто! Він знає, що ти забіг би невідомо куди, і ми ніколи б тебе не наздогнали.

Лоно замовк. Він ніколи не міг зрозуміти дорослих. Думки його були невеселі. "Ох!" — нишком зітхнув він і тихенько потюпав слідом за всіма, вирішивши терпляче чдати, поки вони дістануться нагору.

Аж ось нарешті татусь Жан вийшов на вершину і став, узявшися в боки. За хвилину поруч нього опинилась і матуся Anna. Попо виразно бачив їхні постаті на небесному тлі, здавалося, татусь Жан і матуся Анна піднялися на самісінький вершечок землі, туди, де гора вже торкається неба. Вони стояли посеред дороги, а невдовзі до них приєдналися й вірні ослики. Один став поряд з матусею Анною, другий — поряд із батьком. Потім на вершину вийшла Фіфіна і спинилась біля одного з осликів. Та перш ніж вона встигла це зробити, Попо, забувши про свое місце, вибіг наперед і підскочив до другого ослика.

— РІу, от вам і місто,— сказав татусь Жан.

— Гм,— задоволено гмукнула матуся Анна, не розтуляючи уст.— Гм...

— Як гарно! — вигукнула Фіфіна.— Ой, який чудовий океан! А яке велике місто!

Насправді місто було маленьке, але порівняно із селами, які бачила Фіфіна, воно здавалось просто величезним.

Поно не сказав нічого. Він був надто збуджений, іцоб говорити, але очі його так і прикипіли до яскравого краєвиду під горою.

Ось що він побачив.

Уздовж нерівної берегової лінії, скільки сягало око, простяглііся ряди невеличких білих будиночків. У кількох місцях над водою височіли якісь старі руїни та рештки зубчастих мурів. До самого берега підступали дерева. У бухті сновигали вітрильники, їх підганяв легкий вітрець; в

інших човнах на веслах сиділи напівголі веслярі. Багато маленьких човників погойдувалось на хвилях біля берега.

— Ну, ходімо далі,—порушив мовчанку татусь Жан.—

Нам треба ще знайти в місті притулок і, поки не стемніло, розпакувати речі. А там і спочивати час. — Гм,— погодилась матуся Лина.

Фіфіна весело плескала в долоні, а Попо з радості аж пританцьовував. Усі вишикувались, як і раніше, один за одним і рушили вниз до свосї пової домівки.

ПОПО Й ФІФІНА БЕРУТЬСЯ ДО ДІПА

— Діти,— сказав татусь Жан, коли вони знайшли собі житло. — Я хочу, щоб сьогодні й ви взялися до діла. Скоро вечір, а в нашої матусі ще багато роботи. Треба їй допомогти. Чи можу я на вас покластися?

— Авжеж, татусю Жане! — запевнили його Попо з Фі-фіною.

— Отож, не забувайте про це. А я тим часом піду на берег. Повернуться з моря рибалки, то поговорю з ними.

Фіфіна миттю гайнула до хатини, де поралась мати, але Попо не зрушив з місця. Він хоч і був слухняний хлопчик, проте майже одразу пошкодував про обіцянку, що її дав татусеві Жану. Надто влее йому хотілось піти за батьком до моря, скрізь поблукати і ближче познайомитися з новими місцями.

По дорозі до берега стояла пивничка. В ній було чимало матросів і зайшлого люду. Попо чув їхні гучні голоси. Йому кортіло спинитись і послухати, про що гомонять у пивничці. На плечі в одного старого чоловіка з Санто-Домінго сидів прегарний великий папуга. Попо

здивувався, як це птах молсе сидіти в людини па плечі. Він ніколи ще не бачив папуги, гарнішого за цього,— з яскравим жовтим дзьобом, із зеленим, червоним і жовтим пір'ям. А найбільша дивина — птах умів говорити! Попо хотів постояти перед пивничкою ще трохи, але сьогодні було таки ніколи. Доведеться йому, мабуть, задовольнитися тим, що можна розгледіти з їхнього двору. Молсе, іншим разом, коли він буде добре поводитися, татусь Жан дозволить йому гайнути до моря, поблукати вулицями і навіть побувати в центрі міста.

— Білей додому! — обернувшись до Попо, гукнув татусь Жан.— Невже ти хочеш, щоб Фіфіна сама поробила всю роботу?

Попо неохоче почвалав назад. Біля дверей він обернувся і провів поглядом постать батька, який ішов, заклавши руки в кишені й попихкуючи сигарою. Татусь Жан був цілком дорослий і поважний чоловік, проте Попо бачив, що йому так само кортить швидше опинитись біля моря, як і першому-ліпшому хлопчикові.

Оселя, в якій мали жити Попо й Фіфіна з батьками, являла собою тісну халупу під бляшаним дахом. У ній вікон не було, а сяк-так збиті двері краще пасували б до якогось хлівчика, ніж до людського житла. Не було перед дверима й ґанку: підлога лежала майже врівень із землею, і до кімнати заходили прямо знадвору.

Двір був просторий. В ньому росло велике мангове дерево і два розлогі банани. А на сусідньому подвір'ї стояла височезна пальма.

Коли Попо зайшов до хати, матуся Анна з Фіфіною лаштували постіль для маленької Пансії. Вони вже приготували велику постіль, в якій мали спати татусь Жан з матусею Анною, і розстелили на підлозі солом'яний матрац для Попо та Фіфіни. А тепер набивали сіном джутовий мішок, щоб покласти на ньому Пансію.

— А що мені робити? — спитав Попо.— Я теж хочу допомагати.

— Постелі вже майже готові,— сказала матуся Анна.— Але нам треба сухого листя, щоб розпалити жаровню. Можеш піти назбирати.

Доручення сподобалось Попо. Він вибіг з хатини й подався на піщаний пагорок, де росли найбуйніші кущі. Там, у гущавині, він знайшов на землі таке сухе листя, що аж кришилося в руках. Саме такого Попо й шукав. Він знав, яке листя найкраще на розпал, бо вже пе раз збирав його. Тому він хутенько назгрібав оберемок сушняку і поніс додому.

Коли Попо вернувся, матуся Анна й Фіфіна були надворі. Матуся Анна вже видобула з кошика невелику жаровню, а Фіфіна тримала в руках казанок, у якому варили їжу.

Сонце швидко сідало. Варити боби з рисом — звичайну їжу таїтянських селян — було вже ніколи, і матуся Анна обмежилась тим, що кинула в окріп кілька пизангів — величезних бананів, без яких не обходиться жодна трапеза на Гаїті. Потім поставила на жаровню горнятко з печенею, яку вони привезли з собою.

Поки м'ясо тихенько шкварчало на вогні, матуся Анна сиділа навпочіпки, впершись ліктями в коліна. А коли печеня підігрілася, вона наповнила дві маленькі мисочки і дала їх Попо та Фіфіиі. Одійшовши кілька кроків, вони посідали на землю й поставили мисочки перед собою.

Татусь Жан усе ще був на базарі. Попо бачив, як він стоїть біля човнів, розглядаючи свіжий вилов рибалок, вимахує руками і, певно, без кінця про щось розпитує. Лише ♦оді, коли рибалки рушили стежкою вгору, татусь Жан і собі подався додому.

Попо з'їв свою порцію і став просити ще. Матуся Анна відказала, що нічого більше немає, але зараз вона зварить батати ', тоді дасть і йому.

Тим часом повернувся татусь Жан, несучи в руках кілька чималих рибин, що їх роздобув у рибалок. Матуся Анна відразу ж узялася їх чистити. Зваривши батати, вона кинула в казанок рибу.

Якби матуся Анна жила краще, вона, мабуть, не дозволила .6 дітям братися до їжі, поки не приготувала всієї вечері. Але її жаровня була надто маленька, і страви доводилось варити по черзі, не дотримуючи певного порядку. Тільки-но щось одне було готове, як діти починали їсти.

— Я умовився піти в море з рибалками,— сказав татусь Жан, сідаючи вечеряти.— Ми зберемось на березі вдосвіта, щоб підняти вітрила й вийти .* бухти з першим ранковим

'Батати — борошнисті бульби тропічної рослини батата, схожі смаком на солодку картоплю.

вітерцем. Випливемо на глибоке й'там закинемо сіті. А коли по обіді вітер задме з моря, повернемося з рибою. Я дістану свою частку вилову і продам її на базарі, та й додому трохи принесу. Отак помаленьку і почнемо жити на новому місці.

— Гм,— озвалася дружина.— А може, згодом розживешся й на власного човна?

— Еге ж. Колись і в мене буде власний човен. І ти допомагатимеш мені на березі плести сіті. А ввечері ми вішатимемо їх сушитися он на тому великому дереві.

Татусь Жан показав на високу розложисту смоковницю, що росла біля самого берега. її вузлувате, химерно переплетене коріння випиналося над землею, наче клубок велетенських змій. На вітах дерева сушилося багато рибальських сітей.

— А мені з тобою можна, татусю Жане? — спитав ТТо-по.— Коли в тебе буде власний човен, ти візьмеш мене з собою в море?

— Аякже,— відказав татусь Жан.— Візьму, ще й не раз. А колись ми, може, покатаємо і Фіфіну, і матусю Анну з Пансією. А чом би пі?

— Але збитись на човна буде нелегко,— зауважила матуся Аниа.— Доведеться багато працювати.

— Еге ж,— погодився татусь Жан.— Доведеться працювати, працювати і працювати.

— Я згодна,— сказала Фіфіна.— Я допомагатиму чим тільки зможу.

— І я теле! — палко вигукнув Попо.

— Ну, коли так, то передусім зберіть посуд і несіть його мити на вулицю до фонтана. А підете назад — наберіть у бутель свіжої води. Поки вернетесь, час буде й лягати спатн. Завтра нам вставати рано.

Попо і Фіфіна почали збирати брудні миски й складати їх у казанок. Тоді, взявшися за вушка з обох боків, підняли його і рушили на вулицю. У другій руці Попо ніс гарбузового бутля на питну воду.

По дорозі вони зупинились перед пивничкою. Для цього їм довелося трохи збочити, але Попо так хотілося Ще раз туди зазирнути, що він переконав і Фіфіну постояти з ним хвилинку.

Густі сутінки оповили вулицю синім серпанком. У пивничці спалахнуло світло. Заграла музика. Попо з Фіфіною чули веселі голоси матросів і зайшлих людей, чули, як стукають об маленькі дерев'яні столики їхні кухлі та склянки. Старий з папугою досі був там, і папуга так само белькотав щось чужою мовою, якої Попо, звісна річ, не розумів.

Уся вулиця була сповнена веселих звуків і голосів, що бриніли, мов музика. Надворі й досі не темніло; здавалося, сутінки не хочуть поступатися місцем ночі. Щоправда, такі довгі сині сутінки не були для Попо новиною, зате бентежний гомін міських вулиць дуже вразив його.

— Ой, і гарно жити в місті! — мовив він до Фіфіни.

— Авжеж,— погодилась вона.— Я така рада, що ми переїхали. Спасибі татусеві Жану — це ж він перевіз нас сюди.

БІЛЯ СТРУМКА

Другого дня сонце почало припікати з самого ранку. Попо лежав голий надворі біля хатини. Тепер улсе не було потреби надягати святкову сорочечку, і він весело качався по землі, не боячись забруднити оделсу. Вперше, відколи вони вирушили в подорож до міста, він почував себе таким безтурботним.

О цій ранішній порі вітрець був ледь відчутний, на вулицях теж панувала майже цілковита тиша. Припало білим порохом листя дерев у дворі не ворушилось. Обидва ослики спали на своєму місці за хатиною, і над їхніми головами, як завжди, дзижчали великі тропічні мухи з яскравими крильцями.

Раптом у дверях з'явилися Фіфіна й матуся Анна з повними оберемками брудної білизни.

— Сьогодні ми будемо прати,— сказала матуся Анна, звертаючись до Попо.— Ходімо з нами, коли хочеш.

Правду кажучи, в ту хвилину Попо не мав ніякої охоти кудись іти. Він так гарно влаштувався на теплій землі, що ладен був не зрушати з місця але до вечора. Але, почувши слова матусі Анни, він підвів голову й широко розплющив очі. А й справді, чом би йому не піти з ними туди, де

перуть білизну? Молсе, вдасться й собі похлюпатись у воді. Ото буде весело!.. Попо миттю підхопився на ноги.

— Авжеж, матусю! — вигукнув він.— Дуже хочу! А де зи будете прати — біля фонтана на розі?

— Е ні, синку, не там. Біля фонтана можна мити посуд, бідони від молока чи навіть купати малят, таких як-от Па нсія, а прати білизну краще в струмку, що тече вздовле вулиці.— Матуся Анна віддала Попо білизну, яку тримала в руках.— Дерлш. Це ти понесеш. А я піду візьму Пансію.

Пансія, як і Попо, не мала на собі нічого, крім великої намистини на стрічечці круг шиї. Вона була тиха й слухняна дівчинка, і, здавалося, ця ранкова прогулянка тішила її не менше, ніж усіх інших.

Струмок на вулиці був невеличкий, завширшки із звичайнісінький рівчак після дощу. Але вода в ньому була чиста й прозора — кришталева вода гірських джерел, яка стрімко бігла неглибоким кам'яним жолобом, влаштованим для зручності тих, хто не мав у дворах власних колодязів.

Поки матуся Анна і Фіфіна прали білизну, Попо з маленькою Пансією гралися у воді. Попо дбайливо посадовив меншу сестричку на край жолоба так, щоб вона могла дриґати ноженятами у воді, а сам почав гасати сюди-туди посередині струмка, здіймаючи круг себе бризки і розкошуючи донесхочу.

Трохи згодом він помітив інших жінок, що також приходили до струмка з білизною. Вони знаходили десь поблизу вільну місцинку і бралися до роботи в такий самий спосіб, як і матуся Анна: намочивши й намиливши якусь річ, клали її па кам'яний край жолоба й вибивали дерев'яною палицею мильну піну. Незабаром майже по всій вулиці простягся довгий ряд жінок, що прали білизну. Чимало ровесників Попо бавились посеред струмка, а меншенькі дітлахи, як Пансія, так само

сиділи скраю, спустивши ноженята у воду. Час від часу до струмка підходили напитися собаки та кози. Вулиця, яка ще зовсім недавно була така сопна й тпха, сповнилась тепер гамором і рухом.

Скрізь довкола снували люди з ношею на голові. Серед них була одна дівчинка, що привернула особливу увагу Попо і Фіфіпи,—■ маленька усміхнена негритяночка з великим дерев'яним блюдом на голові й перекинутим через руку складаиим стільчиком. Вона несла свою ношу легко й весело, наче звикла до цього вже хтозна-відколи.

Всіх таїтянських дітлахів змалку привчають носити кладь на голові. Опанував цю науку і Попо. Він міг піти до крамниці й принести додому на голові брусок мила чи кошик з фруктами так само вправно, як ця маленька дівчинка несла своє блюдо. Для такого пустуна, як Попо, це було дуже до речі, бо він мав змогу не думати про ношу і водночас вивільняв руки для різних витівок.

Одначе ця весела дівчинка з дерев'яним блюдом вийшла на вулицю не за тилі, щоб гуляти. Вона робила діло, і Попо зрозумів: те, що в неї на блюді, призначено на продаж.

Підійшовши ближче, дівчинка розклала стільчик і поставила на нього блюдо. Попо так і прикипів до нього очима, відчуваючи, як до рота набігає слина: па блюді була сила-силенна цукерок — великих м'ятних цукерок, рожевих і білих.

То були смачні цукерки, що самі танули в роті; вони приємно пахли м'ятою, і коли дівчинка зняла блюдо з голови, їй довелося відганяти велику зграю бджіл та мух, що розкошували на непокритих солодощах, поки вона несла їх вулицею.

— Хочет цукерку? — спитала вона Попо.— Вони коштують по одному пенні за штуку і страшенно смачні. Моя мати оце тільки-но їх зробила. Ну, то як, купиш хоч одну?

Попо обернувсь і подивився на матусю Анну благальними очима, але вона заперечливо помахала пальцем. У по-

гляді Фіфіїпі теж було прохання. Та на Гаїті навіть пенні — чималі гроші. І матуся Анна не могла зважитись отак узяти та й витратити дві-три монетки на солодощі.

— Ну, мамочко...— стиха мовив Попо.

— Ми вже так давно не куштували цукерок,— мало не плачучи, докинула Фіфіна.

Мати мовчала і про щось думала.

— Не знаю, що й робити,— зітхнула вона нарешті.—■ А втім — пі, не зараз. От коли впораємося з білизною і дівчинка вертатиметься назад, тоді, може, и куплю вже вам по цукерці.

Попо заплескав у долоні й високо підстрибнув у воді. Фіфіна в захваті затулила рота рукою. Тим часом дівчинка підняла на голову свій товар, склала стільчик і рушила далі. Фіфіна і матуся Анна знову взялися прати, а Попо — хлюпатись і вистрибувати у воді. Маленька Пансія задоволено воркувала, перебираючи ноженятами, і, здавалося, теж усе розуміла.

Виправши білизну, матуся Анна ретельно викрутила кожну річ і поскладала у великий бляшаний таз. Тоді швидко підхопила цю важку ношу і поставила собі на голову. Полишивши маленьку Пансію на Попо та Фіфіну, вона рушила додому з величезною купою випраної білизни на голові.

Удома матуся Анна повиймала білизну з таза й порозкладала сушитися на траві коло хатини. Шворок для білизни тут не було в жодному дворі.

— А для мене є якась робота? — спитав Попо.

— Аякже,— сказала матуся Анна.— Тобі треба збігати на дорогу й нарвати мильного листя, щоб помити посуд. Я витратила на білизну останній брусок мила, а коли купити ще брусок, то не зостанеться'грошей вам на цукерки. Отож ти мусиш принести мені якнайбільше мильного листя.

— І я теж піду,— озвалася Фіфіна.— Я краще знаю, де ростуть мильні кущі.

Обоє дітлахів вибігли з двору й рушили стежкою вниз. Невдовзі Фіфіна й справді привела Попо до великої купи кущів, що росли край дороги. Вони зірвали кілька листочків для проби і, потерши їх між долонями, видобули білуватий сік, що пінився, мов справлене мило.

— Годяться,— сказала Фіфіна.— Давай нарвемо стільки, скільки подужаємо донести.

— Давай,— погодився Попо і з охотою взявся до роботи. Хвилин через п'ятнадцять, коли Попо, Фіфіна й матуся

Анна купали біля вуличного фонтана маленьку Пансію, з ніг до голови вкриту пухнастою білою піною, повернулася дівчинка з солодощами. її блюдо ще не спорожніло, але

видно було, що вона непогано торгувала відтоді, як пройшла повз них біля струмка.

Вірна своєму слову, матуся Анна дістала з кишені спідниці два пенні й купила Попо і Фіфіні по цукерці. Фіфікі дісталася біла, Попо — рожева.

— А Папсія нехай покуштує від коленої,— сказала матуся Анна.— Цілої цукерки їй ще забагато.

— Гу-гу! — радісно пробелькотіла Пансія, угледівши цукерки.— У-у-у! Гу-гу!

НА БЕРЕЗІ МОРЯ

Одного ясного сонячного дня, коли вдома не було ніякої роботи, Попо і Фіфіна гайнули на берег моря.

Відразу ж за їхньою хатиною починався пологий схил, кроків з п'ятсот завдовжки. Під цим схилом росло вже знайоме нам розложисте дерево з покрученим, схожим на клубок змій корінням. А ще за кілька кроків далі вздовж усього берега простяглііся великі брили каміння, об які билися морські хвилі.

Обвівши поглядом довгу дугу берегової лінії, Попо виразно побачив, що бухта Кап-Гаїтьєн своєю формою трохи скидається на підкову. Майже скрізь просто з води стриміли круті скелі, порослі мигдалевими деревами.

Попо і Фіфіна посідали рядком на пласкій кам'яній брилі й задивилися на море. Серед бухти в оточенні вітрильних човнів стояли на якорі величезні пароплави.

— Які ж вони гарні! — вигукнув Попо.

— Дуже гарні,— погодилась Фіфіна.

— А онде глянь, які човники попливли. Що воно таке?

— Це лопатеві човни,— пояснила Фіфіна.— Оті штуки позаду, що люди ворушать ними, мов хвостами, татусь Жан зве лопатями. Він каже, вони все одно що весла.

Попо прикипів очима до невеличкого, не більшого за рибальський ялик, човна. Троє напівголих гребців, стоячи на кормі, неквапливо рухали незвичайними веслами — тудн-

сюди, туди-сюди — і справді, наче риб'ячими хвостами. А проте рухи цих хвостів посували човен уперед.

— А глянь-но туди,— сказав Попо.— Онде, бачиш, біля берега. Люди бредуть по воді і штовхають човна.

— Бачу,— озвалася Фіфіна.— А ти розгледів, що в них у човні?

Па носі маленького суденця сидів хлопчик завбільшки з Попо. Під руками він тримав по невеличкому півнику-бійцю. Крім хлопчика з півниками, в човні був кошик з плодами манго, два грона бананів та невеличкий зелений папуга, що сидів на держаку однієї з лопатей, прив'язаний за ногу.

Попо схопився з місця і почав махати руками, щоб привернути увагу хлопчика. А коли той нарешті його помітив, щосили загукав:

— Гей, куди це ти везеш своїх півників? Хлопчик весело всміхнувся.

— Ми їдемо до пароплавів і там їх продамо!— гукнув він у відповідь.

Вивівши човен на глибоке, чоловіки пострибали на борт і взялися за весла. Невеличке суденце з дивовижним ван-тажем швидко попливло голубою бухтою.

Попо простягся на камені, поклав підборіддя на долоні і глибоко замислився. Цікаво, а на якому човні виходить у море татусь Жан і де він може бути тепер? Може, теж продає що побудь біля пароплавів, що стоять отам, близько самого обрію? Чи, може, гойдається на хвилях у відкритому морі, закинувши сіті на глибині?.. І те, і друге здавалося Попо однаково привабливим, і він залюбки поїхав би з татусем Жаном. Ну дарма, колись і в них буде свій човен, і тоді вже й він, Попо, ходитиме в море, як цей хлопчик з півниками. Адже татусь Жан обіцяв. Ех, ото буде лшття!

Тим часом Фіфіна, перестрибуючи з каменя на камінь, блукала берегом. Іноді вона зупинялась і вдивлялася в прозору воду, крізь яку добре було видно неглибоке дно. Хвилину чи дві вона тихенько стояла на місці, тоді рушала далі, спритно пробираючись між скелями.

Раптом Фіфіна завмерла на камені й голосно гукнула: і

— Попо! Гей, Попо, йди-по сюди мерщій! обе Не питаючи, в чому річ, Попо скочив на ноги і побіг до

каменя, де стояла Фіфіна. Цей камінь, над яким нависли

віти мигдалевого дерева, був досить далеко у воді, і, щоб оді:

дістатись до нього, Попо довелося вилізти на ближчий до Щоі

берега камінь, а тоді вже стрибнути далі. х

— Що там? Що там? — захекано прошепотів він, опи— 1х 1 нившись біля сестри. ШУ]

— Онде, гляди! — Фіфіиа показала на воду попід ске— крг лею. І

— Ой, справді! ста Попо ковзнув на ясивіт і звісив голову над водою. Фі— бал

фіна стала навколішки поруч нього і, спершись на руки, вер

теж втупила очі в прозору воду. а т;

Внизу, біля самісінького піщаного дна, без упину гаса— муі

ли веселі зграйки червоних, голубих і жовтих рибок-па— віті

пуг. Вони були яскраві й блискучі, мов льодяники. Ані бул

Попо, ані Фіфіна ніколи не бачили гарніших істот. вив

— Як по-твоєму, чи не можна їх спіймати? — збуджено шта спитав Попо. тРи

Фіфіна похитала головою. ЦІ-

— У нас нема чим ловити,— відказала вона.— А якби зяб; й було, то що б ми з ними робили? —

— Віднесли б матусі Анні, щоб зварила на вечерю. пері

— Ні, мені було б шкода їх їсти,—■ заперечила Фіфіна.— Вони такі гарненькі! пРо,

Попо з хвилину подумав і мовчки погодився. Ці рибки кові

були надто гарні, щоб їх їсти. Мабуть, не варто й ляка— Ми

ти їх. йом

— Це правда,—■ прошепотів він. —

— Давай краще наловимо крабів і однесемо додому,— запропонувала Фіфіна.— Матуся Анна їх любить. пізн

Дряпаючись по скелях, вони спустилися до води в ін— міті

шому місці, знайшли дві лозинки й почали колупати ними Ви :

піщане дно. ЗР^

— Є, Фіфіно! — гукнув Попо невдовзі.— Спіймав одно— Моя го! Ой, і красень :ке! Ти тільки поглянь! До і

Він витяг з води великого зеленкувато-червоного краба, обережно тримаючи його, щоб той не вхопив клішнею за палець.

— Гаразд, привали його каменем, поки я спіймаю ще одного,— сказала Фіфіна.— Тоді ми зчешімо їх за клішні, щоб не повтікали.

Через хвилину вона теле спіймала краба, і вони зчепили їх обох за клішні. Тоді розбрелися порізно й заходились шукати далі. Незабаром у них була влее довгенька низка крабів, і Фіфіна сказала, що на сьогодні досить.

Вони вже збирались рушати додому, коли до берега пристав човен і з нього вийшли татусь Жан та ще кілька рибалок. Попо здивувався. Він і не гадав, що вже час повертатись човнам. Проте це й справді був ного батько, а трохи віддалік, користаючись з попутного вітерця, прямували до берега й інші човни. Десятки невеличких білих вітрил виблискували у промінні призахідного сонця. То була прекрасна картина. А зовсім поруч, широко розставивши босі ноги, стояв татусь Жан, у закачаних до колін штанях і розстебнутій на грудях подертій безрукавці. Він тримав низку

риби, що, мов скляна, виблискувала на сонці. Рибини були нанизані на лозину, просилену крізь їхні зябри.

— Куди ж нам стільки риби? — здивувалась Фіфіна, переводячи погляд з батькової низки на своїх крабів.

— Частину ми з'їмо,— сказав татусь Жан.— Частину продамо на базарі. А коли щось лишиться, віднесу дядечкові Жаку — він лшве іга тому кінці Приморської вулиці. Ми ще й досі його не навідали, і мені хотілося б зробити йому невеличкий подарунок.

— А мені з тобою молена? — квапливо спитав Попо.

— Не сьогодні,— відповів татусь Жан. — Я повернуся пізно. Може, колись іншим разом... Ого! — Він раптом помітив низку крабів, що лежала на землі біля його ніг.— Ви тільки погляньте! Таж у мене просто чудові діти! Ото зрадіє матуся Анна! Ну що ж, за мною теле не пропаде. Може, наступної неділі ми з вами підемо на прогулянку до маяка.

Попо випнув груди. Він почував себе цілком дорослою людиною. А обіцяна прогулянка до маяка вмить витіснила образу на батька, який не схотів узяти його з собою до дядечка Жака. Він дріботів пологим схилом слідом за татусем Жаиом і Фіфіною, тягнучи низку крабів з таким же гордим виглядом, з яким татусь Жан ніс свою блискотливу рибу.

В ГОСТІ ДО СЕЛА

Минуло кілька тияснів, і Попо став почувати себе справжнім городянином. Він уже майже забув, як ще зовсім недавно вопи були чужинцями в Кап-Гаїтьєні. Та от він почув розмову, яка знов нагадала йому про село, звідки вони прийшли. Матуся Анна нудьгувала за родичами, що лишились у горах. Вона дуже хотіла побачитись зі своєю матір'ю, бабусею Терсілією, і ще раз побувати в хатині, яку звикла вважати рідним домом: адлсе в тій хатині во. на й народилася. Скучила

вона і за тітонькою Марі та її дітьми. Матуся Анна ніколи раніше не розлучалася зі своїми родичами, тож ие дивно, що вона так нудьгувала за ними.

— Ну що ж, коли так, ти можеш піти туди в суботу разом з дітьми,— сказав їй татусь Жан.— Погостюете там, а в неділю по обіді я прийду по вас.

Почувши ці слова, усі страшенно зраділи. Попо витанцьовував посеред хатини. Фіфіна плескала в долоні. А матуся Анна сховала обличчя, щоб піхто не бачив, як вона з радощів аж заплакала.

Субота! О щасливий день!

Чом ти так довго не настаєш, субото? Хіба ти не бачиш, як леде тебе маленький Попо, сидячи біля хатини? Хіба ти не бачиш, як леде тебе матуся Анна, тихо стоячи з маленькою Пансією на руках? Де ти забарилася, субото?

Але субота не забарилася. Субота настала. Попо надяг свого білу сорочину і відчув себе справжнім чепуруном. Фіфіна вдяглася в найчистіше платтячко, а маленьку Пансію матуся Анна ретельно викупала. І знову невелика купка подорожніх вирушила в дорогу. Та цього разу їхня мандрівка не була схол^а на попередню. По-перше, вони залишили вдома осликів, бо не несли з собою важких клунків. А по-друге, з ними не було татуся Жана. Він, як звичайно, подався в море рибалити, бо не можна було втрачати денний заробіток.

На околиці міста вони спинилися, щоб подивитись на різницю. То був бетонований майданчик під залізшім навісом. Тут кожного дня забивали худобу на м'ясо для городян.

Можуть спитати: а навіщо в такому маленькому місті, як Кап-Гаїтьен, щодня забивати худобу? Та річ у тім, що на Гаїті льоду дістати

дуже важко. Там немає ні льодовень, ні великих холодильників, і, щоб м'ясо не псувалося від постійної спеки, доводиться щодня поповнювати його запас. Ось чому різники ніколи не сидять без діла.

Матуся Анна трохи почекала, щоб її допитливі дітлахи могли побачити, що там діється. Поряд з різницею стояло на припоні з десяток бичків та баранів, а різники тим часом гострили ножі. Та Попо й Фіфіна не схотіли дивитись, як різники убиватимуть нещасних тварин, і скоро рушили далі.

Незабаром вони поминули єдину в місті фабрику, де консервують ананаси, щоб потім одвезти їх пароплавом до Сполучених Штатів. На фабриці було багато робітників негрів. На відміну од інших, вони працювали не розгинаючи спини, і в Попо майнула думка, що такий поспіх у роботі навряд чи приємний.

— А де ми сьогодні ночуватимемо? — спитала Фіфіна в матері.

— Мабуть, у тітоньки Марі,— відказала матуся Анна.— У бабусі Терсілії надто тісно. А в тітоньки Марі можна буде постелити вам на підлозі. Там місця вистачить.

— Я б хотів краще ночувати у бабусі Терсілії,— мовив Попо.

— А я ні,— озвалась Фіфіна.— У бабусі Терсілії оте непосидюче порося весь час забігає знадвору в хату. Коли доведеться спати на підлозі, від нього спокою не буде.

— Вночі порося теж спить,— заперечив Попо.— Воно ж не змояее турбувати нас, коли спить.

— Так чи так, а цього разу ми заночуємо в тітоньки Марі,— припинила їхню суперечку матуся Анна.

Далі йшли мовчки. Дорога поволі спускалася вниз між заростями манго, бананів, величезних колючих кактусів та високих пальм. Нарешті десь після полудня вони до-

сягли стежки, що вела крізь кофейні кущі на пагорб, до хатин, де жили їхні родичі.

Насамперед вони рушили до бабусі Терсілії. Попо ще здалеку побачив добре знайому хатину під очеретяним дахом. Побачив і розложисте мангове дерево, віти якого вгиналися від стиглих зеленкувато-золотавнх плодів,— то була чудова картина. "Ну й приємно ж знову тут побувати!" — подумав він. Йому не терпілося швидше опинитись на вершині пагорба. А пригадавши, які солодкі плоди на бабусиному манговому дереві, він мимоволі проковтнув слину. Ще б пак, смачніших за них не знайдеш на всьому Гаїті! І, залишивши позаду матусю Анну, Попо з Фіфіною щодуху помчали нагору.

Бабуся Терсілія, старенька чорношкіра жінка з поораним зморшками й висохлим, мов осінній листок, обличчям, стояла на порозі хатини, посмоктуючи люльку.

— Ах, моя люба малечо! — вигукнула вона говіркою французьких креолів. То було в неї найпестливіше звернення.

За кілька хвилин на подвір'я звідусіль посунула дітвора — з-за хатини, з-під банановнх дерев, з густих чагарників. Усі діти й онуки бабусі Терсілії, що лишилися жити в рідному домі, прийшли привітати гостей з міста.

Бабуся Терсілія і матуся Анна заговорили так швидко іі схвильовано, що Попо ледве розумів їхню мову. Потім почали обійматись, наче не бачили одна одну багато років, а насправді ж минуло всього-на-всього кілька тижнів, відколи вони розлучилися.

Трохи згодом уся родина зібралась перед хатиною і посідала на землі. Попо та двоє-троє інших дітлахів видерлись на мангове дерево й почали трусити гілля. З дерева дощем посипались плоди. Діти підбирали їх з землі й віддавали дорослим. Потім усі взялися до їжі.

Плід манго — м'ясистий і соковитий, з великою кісточкою всередині. Шкуринка в нього досить жорстка, її треба обчищати. М'якуш мангового плоду яскраво-леовтий і, на думку Попо, цілком вартий того, щоб трохи поморочитись, обгризаючи його з кісточки.

Усі їли плід за плодом, а шкуринки й кісточки кидали жадібному поросяті, яке, хрюкаючи, бігало від одного до другого, бо йому все було мало. Кілька бойових півнів двоюрідного братика Андре теж походжали між людьми, ласуючи солодкими шкуринками.

Незабаром усі наїлися, і Фіфіна згадала про свої обов'язки. Вона пішла до струмка, що протікав неподалік, і, взявши гарбузового бутля, якого там завпеди залишали для зручності, принесла дорослим води — помити липкі від соку руки.

Попо й собі подався за нею, милуючись величезними барвистими метеликами, що пурхали над кущами обабіч стежки. На серці в Попо було легко й весело, однак його дедалі дужче починало хилити на сон. Того дня він прокинувся вдосвіта й разом з матусею Анною та Фіфіною пройшов пішки довгу і стомливу путь.

Повернувшись до бабусиної хатини, Попо простягся на землі перед дверима і миттю заснув. А коли прокинувся, сонце вже сховалось за обрієм, і довкола була тиша. Матуся Анна сказала, що час уже йти до тітоньки Марі, коли вони хочуть завидна влаштуватися на ніч.

Вони рушили стежкою між бананових дерев. Дорогою Поио розважався, шпурляючи камінцями в ящірок, що сновигали в траві.

БАРАБАНИ ВНОЧІ

Того вечора Попо довго не ЛІІГ склепити очей. Всі в хатині вже спали: і маленька Пансія, і Фіфіна, і матуся Анна, і тітонька Марі. Лиш один Попо лемсав без сну, вдивляючись у місячне світло, що пробивалося знадвору крізь шпари дверей. А ще він дослухався до барабанів, звуки яких долинали з-під гори.

Щоб дістатись до місця, де вечорами грали на барабанах і танцювали танець конго, треба було йти не менш як півгодини. Попо ніколи там не бував, а от братик Андре напевне подався на танці, бо вони з матусею Анною ще ра-

іаніше, тільки-но зайшло сонце, зустріли його на стежці, коли він спускався з горба разом з сусідськими хлопцями. Яка досада, що Попо такий маленький і йому не молена піти на танці! Адлее він легко знайшов би дорогу до того місця.

Так думав Попо, лежачи на солом'яній маті і прислухаючись до гуркоту барабанів. Серед вечірньої тиші здавалося, що вони грають десь зовсім поруч, та ще так хвацько і весело — аж ноги самі просяться відбивати ритм.

Крізь широкі щілини в дверях Попо бачив усю долину, за— КІ

литу по вінця місячним сяйвом. А барабани й танцюристи яі

були десь біля самісінького підніжжя горба. н;

Попо встав і вийшов надвір. Стежкою повз тітчину хатину, розмовляючи і сміючись, простували двоє селян. По— ві по зрозумів, що вони йдуть на танці. А згадавши, що НІ й братик Андре теж, там, миттю вирішив і собі гайнути за їх ними. Ой, і цікаво ле буде подивитись, як грають на бара— лі банах! А там, гляди, може, і йому дозволять вдарити

разок у великий барабан. Ну, а коли й ні, то принаймні він ре усе побачить. кс

І Попо рушив стежкою слідом за двома селянами. ти

У сяйві місяця бананове листя скидалося на величезні з

зелені віяла, що ліниво колихались від легеньких подувів мі

вітерця. Подекуди край дороги стриміли височенні паль— йс

ми, і здавалося, що їхні чорні верхівки упираються в ну

зоряне небо. В одному місці стежку перетинав бистрий ва

струмок, який заклопотано булькотів, неначе кудись по— гр

спішаючи. Попо став навколішки посеред струмка і напив— на

ся. Як приємно холодила вода його коліна та підборіддя! чи

Йому так сподобалась вода, що він залюбки полежав би бе:

в ній, якби мав хоч трохи вільного часу. Але треба було ли

поспішати на танці. ле:

Що нижче Попо спускався в долину, то гучніше лунали та: удари барабанів. Стежка ставала дедалі ширшою. Над головою ясно світив місяць. Небо було всіяне зорями. Слі— ШЕ дом за Попо йшли кілька дорослих хлопців і дівчат. Він ра, і не помітив, як опинився на головній вулиці села, серед ши хатин, вогнів та багатьох людей, що такол: прямували на ніз танці. Ніхто не звернув уваги на маленького хлопчика,

ся; який дріботів кудись сам один. Та це його не бентеяшло: паї як і всі таїтянські діти, Попо не боявся ходити вночі. Він ми знав, що ніч анітрохи не страшніша за день. А онде, вже не< зовсім близько, танцюристи, музики, барабани!]

Попереду край дороги мерехтіла купка гасових світиль— 365

ників. Коли Попо підійшов ближче, він побачив невелич— віт

кий базарчик, де жінки продавали з лотків різні солодощі, всі

білі пампушки, гарячу рибу, підсмажені батати і чорну ба*

каву в горнятках, що стояли на маленьких жаровнях. Ех, якби ж то в нього було хоч одне пенні, щоб купити смачну пампушку!

Попо рушив далі, до майданчика, де під очеретяним навісом танцювало багато селян, а скраю троє негрів вигравали на високих дерев'яних барабанах різної величини, їхні тіла погойдувалися в такт ударів, а руки так і миготіли в повітрі, вибиваючи лункі, розкотисті ритми.

Попо знав, що такі барабани роблять з видовбаних дерев'яних колод, а зверху натягують висушену телячу або козину шкіру, так що на деяких барабанах можна помітити навіть рештки шерсті. Найбільший барабан був футів а чотири заввишки — майже такий, як Попо. Він стояв між колінами кремезного юнака, який, трохи відхиливши ного од себе, стукотів по висушеній шкірі палицею, затис-нутого в одній руці, і водночас пальцями другої руки вибивав короткі бадьорі звуки. На двох менших барабанах грали тільки пальцями. Біля ніг головного музики сидів навпочіпки хлопчик з двома паличками в руках і, вдаряючи ними по високих дерев'яних боках великого барабана, безперервно відбивав такт. Усі троє музик і хлопчик з паличками весело розгойдувались з боку

в бік, дуже задоволені з того, що їхня чудова гра подобається людям, які танцюють під навісом.

Тим часом на майданчику чоловіки та жінки, стававши одне проти одного, але не торкаючись, спритно перебирали ногами. З високо піднесеними головами, випроставши руки, вони всім тілом рухалися в такт музиці, і на їхніх обличчях, тьмяно освітлених гасовими ліхтарями, сяяли радісні усмішки. А над усім цим — над очеретяним навісом, над банановими деревами та стрункими пальмами — розкинулось високе ясне шатро всіяного зорями неба.

Попо підступив майже впритул до музики, надзвичайно збуджений усім цим гамором і велелюдністю. Тут було навіть веселіше, ніяс на суботньому базарі в Кап-Гаїтьєні, бо всі тішились музикою, сміялися, танцювали. Раптом він побачив серед натовпу братика Андре, який витанцьовував на самоті, без упину кружляючи на місці і швидко переступаючи ногами, неначе півень. Попо спробував так і собі, але тільки-но в нього почало виходити, як барабани змовкли і танець припинився. Тоді він побіг крізь натовп, гукаючи:

— Гей, Андре! Андре дуже здивувався.

— Я думав, ти влее давно спиш,— сказав він.

— Та я був уже ліг,— пояснив Попо,— але почув барабани...

— Ну, от що,— перебив його Андре.— Тобі треба зараз же вертатись додому, поки Анна не прокинулась і не помітила, що тебе немає. Вона буде непокоїтись.

— Я піду тоді, коли й ти,— заперечив Попо.

— Це буде дуже скоро,— усміхнувсь Андре.

І, перш ніж Попо встиг попросити, щоб йому дозволили вдарити у великий барабан, братик Андре взяв його за руку і, купивши йому на базарчику край дороги чашку земляних горіхів, повів стежкою нагору.

— Маленьким дітям час уже спати,— сказав він.

— І тобі теж,— озвався Попо. Андре засміявся.

1, прямуючи стежкою мЬк бананових дерев на вершину горба, переходячи через бурхливий струмок, вони весь час чули позад себе в долині веселе гупання барабанів.

РОЗВАГА

Одного дня, коли Попо з Фіфіною долшдали на березі татуся Жана, який незабаром мав повернутися з риболовлі, вони раптом помітили в ясному блакитному небі силу-снленну повітряних зміів. Повівав легенький вітрець, і змії плавно ширяли у височині, наче зграя морських чайок. Одні були квадратні, інші — трикутні, а в деяких позаду тяглііся довгі хвости, мов у небачених казкових птахів.

— Диви, Фіфіпо! — закричав Попо.— Чи ти бачила коли-небудь таких зміів?

— Ніколи не бачила,— сказала Фіфіна.— Ти тільки глянь на отого великого, що схожий на коробку. Який він чудернацький!

— А онде, бачиш, маленький безхвостий — правда ж, гарний?

— Але де лс нитки? І хто їх запускає?

Вони обдивились кругом, але ніде на березі, скільки сягало око, не видно було ані душі. Здавалося, змії літали самі по собі, вільні, мов тропічні птахи Гаїті, на яких вони так скидалися.

Над обрієм нависла велика біла хмара, схожа на клуби диму. То було чарівне видовище. Хвилі хлюпали об берег і, заливаючи смугу піску, підкочувались аж туди, де стояли Попо й Фіфіна. Довгі зелені язики раз у раз лизали чистий пісок і щедро обдавали піною босі дитячі ноженята.

Раптом Попо вигукнув:

— Онде вони, Фіфіно! На отій великій скелі! Бачиш, хлопчики тримають нитки. Це вони й запускають змієв.

— Еге ж, бачу.

— Я теж хочу змія, Фіфіно.

— Може, татусь Жан тобі зробить.

— Ти справді так думаєш, Фіфіно?

— Звичайно,— відказала вона.— По-моєму, він охоче зробить тобі змія, якщо ти допомагатимеш удома і не завдаватимеш клопоту матусі Анні.

Попо нахилив голову і замислився. Йому дуже хотілося так догодити матусі Анні, щоб вона була ним задоволена. Він знав: коли матуся Аина закине за нього слівце, татусь Жан охітніше погодиться зробити змія. Тож він наморщив лоба і почав думати, як йому краще прислужитися матері.

— Ходімо додому, Фіфіно,— мовив він нарешті.— Я хочу побачити, чим можна допомогти матусі Анні.

— А що коли ми підемо до фонтана й допоможемо молочницям мити бідони? Може, вони дадуть нам пенні, і тоді ми принесемо його додому. Це було б дуже добре. Матусі Анні потрібні гроші.

— Чудово! Ой, і хитрюща ж ти, Фіфіно, ну просто як доросла!

Фіфіна яеартівливо погрозила йому пальцем.

— Ану не дражнись, малечо! — лагідно сказала вона.— Не така вже я хитрюща.

Вони бігцем рушили нагору, до Приморської вулиці. Тоді повернули до фонтана й попрямували серединою вулиці. Попо притупував п'ятами по м'якій пилюці й весь час забігав наперед, зате Фіфіна поводилась, мов справжня панночка. Вона йшла поважно, злегка погойдуючи руками

Як і слід було чекати, біля фонтана стояли дві молочниці із своїми осликами, на яких вони розвозили молоко. На спинах осликів були плетені з трави попоїш, схожі на ковдри. З кожного боку вони мали по великій кишені-ко-шику для бідонів.

Жінки, як видно, щойно закінчили денну торгівлю і прийшли сюди, щоб вимити порожні бідони перед тим, як везти їх додому. Слідом за стомленими осликами вони наблизились до фонтана і взялися знімати на землю великі порожні бідопи.

Попо шанобливо підступив до однієї з жінок.

— Можна мені допомогти вам мити бідони, тітонько? Висока огрядна жінка зміряла поглядом маленького

чорношкірого хлопчика і ледь помітно усміхнулась.

— Що ти, синку! Адже ці бідони більші за тебе.

— А проте я певен, що зможу з ними впоратись,— наполягав Попо.— Я вмію мити посуд. Матуся Анна завжди посилає нас з Фіфіною мити казанки й каструлі.

"Я дуже стомилася,— подумала жінка.— З раннього ранку все на ногах. А так молена буде трохи перепочити". Вона знову подивилася на Попо. І раптом зважилась.

— Ну гаразд, спробуй. Якщо добре вимиєш, я дам тобі пенні.

Повторювати вдруге їй не довелося. Не встигла воца це вимовити, як Попо перекинув на бік величезний бідон і, миттю встромивши всередину голову й плечі, заходився чистити його стінки піском, прихопленим у жмені. Він і справді добре знав, як треба мити посуд біля фонтана.

32

З 1Ш

Спритно орудуючи руками, він крутився й вигинався усім тілом, і його босі ноясенята скидались на жаб'ячі лапки. Цю картину варто було побачити.

Тим часом Фіфіна поралась коло бідонів другої жінки. Вона не перекинула бідон на бік і не заповзла всередину, як Попо. Ні, Фіфіна робила інакше — так, як дорослі жінки. Ставши на невеличку кам'яну приступку фонтана, вона схилилась над бідоном і діставала руками майже до самого дна.

Поки дітлахи працювали, обидві молочниці сиділи під деревом навпроти. Вони попростягали натруджені ноги і, здіймаючи куряву, ворушили босими пальцями. А трохи перегодя запалили чорні сигари і весело засокотіли мілс собою. Вилізши на мить з бідона, щоб набрати свіжого піску, Попо побачив, як трусяться від реготу їхні голови і виблискують сліпучо-білі зуби.

Молсе, вони балакали про нові капелюшки, що їх мріяли купити, коли зароблять торгівлею трохи грошей. Чи, молсе, подумав Попо, сміялися з кумедного череваня, що простував вулицею. Той саме порівнявся з ними й приклав пальці до капелюха. А що то був за капелюх! Височенний шовковий циліндр на зразок тих, що колись носили кучери. Та найкумедніше було те, що решта одягу старого товстуна являла собою страшенне дрантя. Зачувши позаду сміх, він підозріливо метнув оком на молочниць, а ті позатуляли обличчя руками.

Коли всі чотири бідони були чисті й блищали зовні й всередині, жінки, як обіцяли, дали обом дітлахам по монетці, і зраділі Попо з Фіфіною помчали додому. Сопце швидко хилилось до обрію. На морі почався приплив, і невеликі білі бурунчики з плескотом розбивались об прибережне каміння. Вдалині на ясно-зеленій поверхні води мерехтіла сріблясга низка парусів. То поверталися з повним уловом десятки рибальських човнів. Рибалки Кап-Гаїтьєна везли додому зібраний в глибинах моря врожай, їхні вітрила виблискували на сонці, мов білі крила.

— Подивись, яка краса,— мовила Фіфіна, вказуючи на море.

— Еге ж,— погодився Попо.— А де ж поділися змії, оті чудові змії, що їх ми побачили перед тим, як пішли до фонтана?

— Певно, їх поспускали па землю. Мабуть, ті хлопчики пішли додому обідати.

— Так рано?

— Вже не рано,— заперечила Фіфіна.— Навіть незчуєшся, як сонце сяде.

— А от я, коли б мав змія, нізащо не став би спускати його так рано. Нехай би літав собі під хмарами до самісінького вечора.

— Не надумайся сказати про це татусеві Жаиу і матусі Анні. Навряд чи вони схочуть робити тобі змія, коли почують, що ти збираєшся десь гасати з ним допізна, забувши про дім і вечерю.

Попо з хвилину розмірковував. Так, Фіфіна має рацію. Маленькому хлопчикові не завжди можна казати все, що спадає на думку. Ці дорослі такі диваки. Але Фіфіна бачить їх наскрізь. З нею не пропадеш.

— Еге, розумію,— мовив він зрештою.— Я не скажу їм, скільки часу його пускатиму.

НОВИЙ ЗМІЙ

Татусь Жан потер рукою підборіддя. На лобі в нього збіглися зморшки. Він міркував про змія, якого просив Попо. Де влсе там йому, обтяженому турботами рибалці, морочитися з дитячою забавкою! Але ж, з другого боку, хіба мояша відмовити? Он як вони всі дивляться па нью-то — і Попо з Фіфіною, і матуся Анна, і навіть маленька Пансія,— тільки й чекають, щоб він погодився. •

— Вони в мене сьогодні слухняні діти,— сказала матуся Анна.— Зроби вже їм змія, татусю Жане, хай трохи потішаться.

Татусь Жан у розпачі підняв руки.

— Ну гаразд, гаразд,— погодився він нарешті.— Тільки дайте мені спокій, і я зроблю вам змія. Я ле знаю, що ви

з"

все одно не відчепитесь. Так от, завтра вранці встанете, і ваш змій уже буде готовий літати.

Попо підхопився з підлоги й почав стрибати по хаті.

— Ой татусю Жаие, татусю Жане!

Фіфіна плескала в долоні й танцювала від радості.

— Ой татусю Жане, татусю Жане!

Матуся Анна всміхалася. Пансія щось белькотала.

Ой татусю Жане, татусю Жане! Якими щасливими ти зробив Попо й ФіфінуІ Справжній змій! Подумати тільки! Чудовий яскравий змій— червоний, жовтий чи зелений,— наче барвистий птах Гаїті. Легкий крилатий змій, що ширятиме високо серед хмар,— ну хіба це не чудо, не мрія? Ой татусю Жане, і невже ти гадаєш, що цієї ночі Попо й Фіфіна зможуть спокійно спати?

Вранці другого дня обоє попрокидалися ще вдосвіта. І, звичайно, татусь Жан дотримав свого слова: великий гарний змій уже чекав на них. Він був червоний, з жовтими та зеленими паперовими смужками. Поруч лежав товстий моток сирових ниток. Попо ретельно все оглянув. Так, це був не змій, а справжнє чудо!

— Та його хоч зараз запускай, Фіфіно!

— Атоле, Попо. Про кращого змія годі й мріяти.

Взявшись за краї, вони винесли свій скарб із хатини і потихеньку, оберелепо рушили вниз до моря. А коли нарешті вийшли на чистий білий пісок, то ще трохи постояли, обдивляючись кругом: чи нема де якоїсь завади.

"Ні, тут не годиться",— заперечливо крутнув головою Попо. Недалеко росло дерево, і він не хотів ризикувати. Він не раз бачив, як точнісінько такі прекрасні змії застрявали серед гілля. Хіба ж молена допустити, щоб і його змій загинув у такий спосіб!

— Давай одійдемо трохи далі,— запропонував він.

— Гаразд.

Фіфіна допомогла йому віднести змія далі від небезпечного місця.

— Отут,— зупинився Попо.— Ти постій з ним, а я розмотаю нитку. Тримай легенько, а коли я скажу — відпускай. Зрозуміла?

— Зрозуміла,— відказала Фіфіна.— Ну, давай уже, розмотуй мерщій.

Розмотуючи нитку, Попо прозадкував кроків з п'ятдесят. Тоді озирнувся, щоб побачити, чи є куди бігти. Все було гаразд.

— Готово! — гукнув він.— Відпускай!

Фіфіна вмить випустила змія з рук. І в ту ж саму мить Попо щодуху помчав берегом.

Майже відразу ж по тому їхній чудовий барвистий змій знявся в повітря, і немовби велика багряна зірка зійшла над морем. Яка краса! Ось він все вище... вище... вище... Попо взявся розмотувати нитку. Моток був великий, і він міг розкручувати його не шкодуючи.

Фіфіна підбігла до нього, але н г ого не сказала. Та й про що було говорити! Хіба міг би хто-небудь щось сказати, побачивши цю дивовижну вогняно-червону зірку, яка серед ясного дня злетіла в небо з білого піщаного берега? Щоб осягнути всю чарівність цього видовища, на нього треба було дивитись мовчки, затамувавши віддих. І хоч Фіфіна знала, що то просто змій, якого щойно запустив Попо, їй теж мимоволі здалося, ніби над морем замерехтіла справлшя зірка,— така разюча була схожість.

Тим часом од берега вже відчалювали маленькі рибальські човни. Для них розпочався новий трудовий день, і вони знову гойдались на хвилях. В одному такому човнику стояв татусь Жан. Спершись однією рукою на невеличку щоглу, він другою гордо махав у повітрі. Вітер розвівав його подерту сорочку, і вона тріпотіла, мов посічений кулями прапор. Голі руки й плечі татуся Жана вилискували в перших променях сонця, наче бронзові.

Попо знав, що татусь Жан пишається змієм не менше, німе вони з Фіфіиою. А чого ж би йому й справді не пишатися? Хіба не він сам його змайстрував?

Незабаром усі човники зникли вдалині. Бухта спорожніла. Мідно-червоний круг сонця поволі підіймався над обрієм.

— Ну як, тягне добре? — спитала Фіфіна.

— Добре,— відказав Попо.— Мабуть, там, нагорі, добрячий вітер.

— Гм. Мабуть що так. А гуде?

— Гуде?! — вигукнув Попо.— Що там "гуде"! Та цей змій просто співає!

— Дай-но послухати.

Попо підніс нитку до вуха сестри.

— Ну що, не співає, скажеш?

— Гарно. Дай мені трохи подерлсати.

Дітлахи рушили до води, туди, де кілька великих кам'яних брил виступали в море. Там вони сіли перепочити й по черзі тримали нитку, відчуваючи, як змій без упину поривається вгору, і прислухаючись до його басовитого дзижчання. То була чудова розвага.

Раптом Попо глянув угору і побачив, що в небі з'явився ще один змій. Коли ж це він піднявся? Хто його запустив? І що собі думає той незнайомець, пускаючи свого змія навперейми їхньому? Наче на березі немає іншого місця!..

А тим часом чужий змій — непривабне брудно-корич-иеве одоробло — набирав висоту так само хвацько, як перед тим змій Попо. При цьому він так несамовито сіпався й хилитався в повітрі, що Попо злякався: от-от зачепить його нитку і заплутається в ній! Дивлячись на цього змія, він мимоволі порівнював його з хижим шулікою, що полює на меншого птаха.

І в наступну ж мить сталася біда. Великий коричневий змій-шуліка налетів на нитку Попо й засіпався, захилитався ще дужче. Тепер Попо вже бачив хлопчиська, який його пускав. Було зрозуміло, що той дуже пишається своїм нахабним змієм-розбишакою. Хлопчисько смикав за свою нитку, відверто наміряючись перепиляти нитку Попо, щоб його змій обірвався. То була не нова витівка, і Попо теж знав, як це робиться.

Отакі лихі хлопчиська часто обривали нитки в недосвідчених дітлахів, і змії цих бідолах гинули в морі. Але Попо вірив у змія, якого зробив йому татусь Жан. Він був певен, що його великий червоний змій-зірка встоїть перед будь-яким шулікою. І Попо заходився й собі щосили смикати за нитку: вгору-вниз, вгору-вниз. І раптом щось сталося. Серце Попо завмерло.

Нитка тріснула. Попо відчув, як вона послабла. Але то була не його нитка. Його змій тягнувся вгору і співав, як і раніше. Зате другий змій, шуліка, падав униз, наче лиховісний птах з перебитим крилом. Усе нижче... нижче... нижче... Ось іще мить — і він зник в океані. А велика червона зірка Попо гордо майоріла в небі, здобувши справедливу перемогу.

ПОПО ЙДЕ ПРАЦЮВАТИ

За кілька днів потому татусь Жан і матуся Анна сиділи ввечері біля порога, мирно попихкуючи люльками. Діти все ще були на березі — пускали змія. Ось улсе три-чотирн дні вони майнсе нічим іншим не займалися, крім отого змія, і матуся Анна дедалі частіше думала, що було б краще, якби вони хоч іноді посиділи вдома. їй раз у раз потрібна їхня допомога, та коли вона гукала, ніхто не озивався. Зрозумівши, що дітей у дворі немає, матуся Анна виходила з хатини й дивилася вгору. А побачивши в небі великого червоного змія, лише скрушно хитала головою. Це означало, що діти десь на березі, за добрих півмилі від дому, і хтозна-коли повернуться. Отлее, їй знову доведеться самій іти по воду до фонтана. Вечорами татусь Жан марно шукав кого-небудь з дітлахів, щоб той пішов з ним на базар і допоміг продавати рибу. Жодного з них і близько не було. Зате в небі завжди маячив великий, схожий на багряну зірку змій, якого він сам для них змайстрував.

Тим часом як батьки сиділи біля хатини й курили люльки, з-за шуму прибою нараз долинули голоси Попо й Фі-фіпи, а в наступну мить на стежці з'явились і вони самі — стомлені, сонні, голодні, але щасливі.

Здавалось, їм ніколи не набридне пускати свого змія. От і сьогодні вони знов пропадали з ним допізна.

Наближаючись до хатини, Попо зачув голоси батьків. Ті розмовляли неголосно, дуже спокійно, але серед вечірньої тиші він виразно чув колене їхнє слово.

— Робота годує, а лінь марнує,— казав татусь Жан.

— Гм,— погодилась матуся Анна.— Давнє прислів'я, але дуже справедливе.

Попо зрозумів, про що йдеться, і враз згадав: ось уясе кілька днів він тільки те й робить, що грається, їсть і спить. Усі ці дні він почував себе таким щасливим! І навіть дума ги забув про якусь там роботу. Про неї нагадали слова батьків.

— Ну як? — звернувся до нього татусь Жан, швидко змінюючи тему розмови.— Ви й сьогодні пускали змія?

— Він що питає! — Попо аж сяяв від гордості.— Ска-жи-но йому, Фіфіно!

— Ми сьогодні розмотали всю нитку,— похвалилася Фіфіна.—Він злетів так високо, що став наче крихітна цяточка.

— Оце здорово,— мовив татусь Жан.

— Гм,— докинула матуся Анна.— Оце влсе запустили по-справжньому.

— А як він тягне! — вигукнув Попо.

— Ой, а як співає! — зойкнула Фіфіна.

— Все це дуже добре...— сказав татусь Жан.

— Дуже добре...— повторила матуся Анна.

— Але я оце думав...— татусь Жан потер підборіддя.

— Ми тут думали...— мовила й собі матуся Анна.

— Отож я подумав, що, може, досить вам поки що бавитися змієм. Може, не завадило б трошки й попрацювати.

— Гм,— підтвердила й матуся Анна.— Не завадило б трошки й попрацювати.

З хвилину всі мовчали. Попо сів на землю, освітлену місячним промінням, і поклав змія на коліна. Фіфіна примостилася поруч, тримаючи моток з ниткою. Внизу, на березі моря, хлюпали, розбиваючись об каміння, хвилі.

— Що треба робити? — покірливо спитала Фіфіна.— Ми любимо працювати й допомагати.

Попо не сказав нічого.

— Оце розумна дівчинка! — мовив татусь Жан.— Ну, а ти що скажеш, Попо?

— Авжеж,— квапливо озвався Попо.— Я теле люблю допомагати.

— От і чудово. Значить, завтра ми кладемо змія на полицю.

Попо змахнув з вій сльозинку.

— Гаразд, татусю Жане,— зітхнув він.

— Фіфіна допомагатиме матусі Анні по господарству. Ну, а Попо в нас росте швидко. По-моєму, час йому вже братися до справлшьої роботи.

Попо відчув, як сполохано закалатало в нього серце. Йо-ку й на думку не спадало, що доведеться отак зненацька іти працювати. Адже він гадав, що татусь Жан і матуся Анна говорять про якусь роботу коло дому.

— Ти візьмеш мене з собою в море? — вигукнув він.

— Ні, синку, поки що ні. Я відведу тебе до столярні дядечка Жака. Ти працюватимеш там і навчатимешся ремесла. Так воно буде краще, ніж ловити рибу. Цебто, ти знатимеш обидва діла. Рибалити навчишся згодом, коли схочеш. Цього я й сам тебе можу навчити.

Татусь Жан говорив, а матуся Анна тим часом згідливо кивала головою і мугикала: "Гм-гм... гм-гм...гм-гм..." Здавалося, ніби вона тихенько наспівує.

— Завтра тобі доведеться встати раненько,— сказав татусь Жан.— Я відведу тебе до столярні, перед тим як вирушати в море. Отож іди краще спати.

— Гаразд,— мовив Попо.

Вони з Фіфіною пішли до хатини. Слідом за ними зайшла матуся Анна й засвітила каганець, що сповнив кімнату тьмяним жовтавим світлом. Не минуло й хвилини, як обос вже лежали на своєму матрацику в кутку.

Наступного ранку Попо і татусь Жан вийшли з дому й попростували Приморською вулицею. Вони протюпали пішки майлсе цілу милю, аж поки спішились біля невеличкої столярної майстерні, звідки приємно пахло свіжими дошками. Всередині було кілька верстатів, великі пилки та багато різного столярного інструменту. Попід задньою стінкою лежала куиа запашної необробленої деревини.

Роботу в майстерні ще не починали, і там нікого не було, крім якогось благенького, зодягнутого в лахміття дідка. То був не дядечко Жак, а його помічник, старий Дюран. Висохлий, зігнутий віком і ревматизмом, він рухався так повільно, паче кульгав на обидві ноги.

Коли Попо і татусь Жан підійшли до дверей, старий Дюран, ясуючи беззубими яснами мундштук глиняної люльки, порався в майстерні, готуючись до роботи. Почувши, що хтось прийшов, дідок обернувся. Поводився він дуже привітно, і, коли всміхався, все його обличчя немовби розповзалось на шматки й починало скидатися на пиріг, по якому вдарили кулаком.

— Л брата ще нема? — спитав татусь Жан.

— Був тут,— відповів старий Дюран.— Оце пішов на хзшшпу додому випити чашечку кави.

— Я поспішаю,— сказав татусь Жан.— Мабуть, доведеться піти його покликати.

— Не турбуйтесь,— зупинив його старий Дюран.— Почекайте тут, я зараз же його приведу.

Віп вийшов з майстерні і пошкандибав вулицею. Сонце ще не зійшло, але над обрієм уже мріло перлисто-ролееве

сяйво. З вікон та невеличких коминів над деякими хатинами здіймався димок. У повітрі плинули п'янкі пахощі гарячої кави.

Незабаром старий Дюран, накульгуючи, повернувся до майстерні. За ним ішов високий кремезний чоловік, дуже* схожий з обличчя на татуся Жана. То був дядечко Жак. Позад нього дріботів маленький хлопчик — двоюрідний братик Попо Марсель.

Брати привіталися. Дядечко Жак був старший від татуся Жана, і вони більше скидалися на батька з сином, ніж на двох братів. Марсель і Попо стояли трохи осторонь, і кожен тримався ближче до свого батька. Хоч вони були двоюрідні братики й не раз чули один про одного, але побачилися вперше і тому ніяковіли.

— Я привів Попо, щоб приставити його до діла,— пояснив татусь Жан.— Досить уже хлопчині бити байдики, час йому опанувати ремесло.

— Дуже добре,— сказав дядечко Жак.— Мій Марсель теж оце недавно почав працювати. Нехай вчаться разом.. У мене було ще двоє учнів, але одного я відпустив на тому тижні, щоб звільнити місце для Марселя, а сьогодні, відпущу і другого. Треба ж подбати про родичів. Турбуватися один про одного — наш обов'язок.

— Спасибі, брате. Залишаю Попо на тебе. Приглядай тут за ним, щоб працював як слід і вчився ремесла. Поки не вивчиться всього, щоб заробляти гроші столярством" він — твій.

— Дуже добре! — сказав дядечко Жак і поклав руку на плече Попо.

— А тепер я мушу поспішати. Час уже піднімати вітрила й виходити в море.

— Не турбуйся, Жане. Попо буде тут як удома. Татусь Жан швидко рушив вулицею, і дядечко Жак помахав йому вслід.

З за обрію визирнуло сонце.

СТАРИЙ ДЮРАН

Попо стояв біля верстата і шліфував дошку, що мала стати частиною невеликого столика. Дядечко Жак показав йому, як обгорнути наждачним папером дерев'яну колодку і орудувати нею, мов фуганком. Інструмент працював чудово. Він легко ковзав по шерехуватій дошці і залишав після себе за коленим разом гладшу поверхню. Попо був щасливий: адже він допомагав робити стіл. Подумати тільки — маленький Попо допомагає робити справжній стіл, що стоятиме у вітальні якогось міського багатія! І робота, яку він виконує, потрібна й важлива. Та й справді, що б то був за стіл без гладенької, блискучої верхньої дошки І

Він працював, заглибившись у ці свої думки, і майже не звертав уваги на хлопчика, який порався біля верстата просто в нього перед очима. Та за хвилину, коли Попо зупинився, щоб поміняти на колодці папір, він побачив, що той і собі припинив роботу. Марсель дивився на Попо з приязною усмішкою.

— Ну як, подобається, братику?

— Так, дуже,— відказав Попо.

— А проте столик, над яким ти працюєш, це дріб'язок. Стола кожен змайструє. А от робити справжні гарні речі — це вже діло куди веселіше.

Попо не сподобались Марселеві слова. Виходило так, ніби той зневажає прості, немудрящі речі, над якими може працювати він, Попо.

— Ну й нехай я поки що вмію тільки це,— сердито відказав він,— але скоро навчуся всього так само, як і ти. Нехай тільки мені покажуть — і я теж робитиму різні речі не гірше за інших.

Марсель добродушно засміявся:

— Авжеж, робитимеш, братику! Просто я хотів сказати, що попервах воно не дуже весело, коли тобі доручають лише такі дрібниці, як чистити дошки. Як на мене, марудне це діло.

— А мені здалося, що ти з мене глузуєш

17

— Що ти, братику! Ось іди-но сюди на хвилинку, я щось тобі покажу.

Попо підійшов до Марселевого верстата. Перед ним лежало чудове блюдо, вирізане з цілого куска дерева. Марсель трохи підняв його, щоб Попо міг краще розгледіти.

— Ой, яке гарне! — вигукнув Попо.

— Иу, це ще зовсім просте,— скромно мовив Марсель.— Розумієш, адже я й сам тут ще недавно. Це перша гарна річ, яку я спробував зробити.

— Ля теж робитиму такі?

— Ну звичайно, братику. Десь за тиле день-другий і ти зробиш таке блюдо. Це зовсім не валеко.

— А оці чудові штуки по краях і на дужках — робити їх, мабуть, страшенно важко?

— Так, це чи не найважче, але татусь Жак тобі допоможе, коли ти робитимеш перше блюдо. Мені він теж допомагав.

Попо не зводив очей з тонких візерунків, вирізьблених на дереві. Там були квіти, листя, стебельця. А навколо дужок немовби обкрутилися пагінці винограду.

— Мабуть, у дядечка Жака є ще одне, зовсім готове блюдо, і візерунки він різьбить з нього?

— Ні,— заперечив Марсель.— Блюда всі однакові, але візерунок на коленому різний. Робити той самий не годиться. Коли жінка купує блюдо, то не хоче, щоб воно було точнісінько таке ж, як і в сусідки. Отож на коленому має бути свій візерунок.

Попо вернувся до свого верстата й схилився над дошкою для стола.

Сонячне проміння заливало майстерню. Дядечко Жак. який працював поблизу дверей, мав дуже серйозний і повалений вигляд. Він раз у раз морщив лоба й нахилявся над якимись планками, що їх припасовував одну до одної. Попо чув, як дядечко Жак, працюючи, весь час щось насвистує або мугикає.

Старий Дюран без упину сновигав між верстатами, перекладаючи з місця на місце різні речі й попихкуючи люлькою. Він майстрував стільця. Але, як це властиво старим людям, Дюран був неуважний і кожного разу забував, де подів свої інструменти. Через те він весь час був дулее заклопотаний. А на кінець дня виявлялося, що зробив він менше, ніж дядечко Жак, хоча й був не гіршим за нього майстром.

Лише одного Попо не міг зрозуміти: як це можна різьбити блюдо, ие маючи готового візерунка? І як знаходять —новий візерунок для коленого блюда? То була для нього

справжня загадка. Йому дуже хотілось навчитися робити такі ж гарні меблі, які виходили в дядечка Жака та старого Дюрана, але блюда

його просто лякали: навряд чи він зуміє коли-небудь вирізьбити хоч простенького візерунка.

Після обіду Попо знов підійшов до Марселевого верстата.

— Марселю,— тихо мовив він.— Поясни мені одну річ. Як молсе людина різьбити візерунок, нікуди не дивлячись, і як це вона коленого разу вигадує новий?

— Це дуже важке питання, дорогий мій братику. Я й сам уясе не раз про це думав. А давай-но спитаємо в татуся Жака.

Вони рушили до верстата дядечка Жака.

— Дядечку Жаку, скажіть нам, будь ласка, як це ви робите блюда, не маючи перед очима готового візерунка, і на коленому різьбите щось нове?

— Це важке питання, хлоп'ята, дуже ваяске. Поспитайте краще старого Дюрана.

Старий Дюран порався біля свого верстата, стукаючи по долоту дерев'яним молотком. Коли хлопчики підступили до нього, він підвів голову і втер спітніле чоло. Обличчя його розпливлося в широкій усмішці. Він витяг з рота люльку й затиснув її в лівій руці.

— Старий Дюране, скажи ти нам, будь ласка, ось що: як це ти різьбиш блюда без готового візерунка і кожного разу вигадуєш новий?

— О, це ваяске питання, дітки, дуясе й дуясе ваяске.

— Ваяске, старий Дюране, але ти повинен нам відповісти. Ми хочемо знати.

— Ну що ж, дітки, треба вкладати в свій візерунок частку себе самого, ось воно як.

— Та ні, ти морочиш нас, старий Дюране! Це не відповідь, а загадка. Як молсе хлопчик вкласти себе самого у якийсь там візерунок?

— О, це таки й справді загадка, але я зовсім вас не морочу. От іду я, скажімо, вранці берегом моря на роботу. Іду і бачу, як з бухти випливають рибальські човни під вітрилами. Я собі пішов далі, а у мене в пам'яті все ще стоїть ця картина. Зустрічаю по дорозі голодного жебрака — але глядь, і ця картина лишилася в пам'яті. Одні картини примушують мене радіти з того, що я живу. Від інших хочеться плакати. А є й такі, що лягають на серце важким каменем. Коли я радий життю, все довкола здається мені гарним і яскравим: і дерева, й квіти, й пташки. А коли мені хочеться плакати, все це має зовсім інший вигляд. Так от, коли я сідаю за роботу, я, звичайно, про це не думаю. Просто сидясу собі, наспівую або висвистую якусь пісеньку та різьблю дерево, ножем чи долотом — як коли. А те, що в мене на серці, виливається у візерунок. Він немовби вбирає в себе мої почуття. Це, може, трохи дивно, але все воно точнісінько так і є, як я кажу. Мій візерунок — це я сам. Я вкладаю в нього свою радість і свій смуток. Вирізьбити візерунок — це все одно що скласти пісню.

— Як цікаво! — прошепотів Попо.

— Скидається на казку,—■ мовив Марсель,— але мені подобається.

— І от коли люди подивляться на мій візерунок,— говорив далі старий Дюран.— вони побачать не лише дерева й човни, квіти й тварин чи якісь там інші речі, але й відчують усе те, що відчував я, коли різьбив цей візерунок. У цьому-то вся суть. Якби не це, люди ніколи б не могли дізнатися про почуття інших.

— Ой, так це ж найкраще діло в світі — різьбити візерунки!

— Нема нічого кращого,— сказав старий Дюран.

— Це правда,— підтвердив і дядечко Жак.— Старий Дюран чудово про все вам розказав, і дулее правильно. Сподіваюся, що ви його зрозуміли.

— Авжеж, я все зрозумів.— озвався Попо.

— І я теж,— мовив Марсель.

— А завтра, Попо, ти й сам почнеш робити блюдо,— усміхнувся дядечко Жак.

— Завтра?

— Так, завтра. Ти кмітливий хлопчик, і я думаю, що можна вже й тобі спробувати.

ТТопо так зрадів, що й слова не міг вимовити. Завтра він робитиме блюдо, справжнє блюдо з чудовим візерунком!

0, у візерунку, якого він вирізьбить, не буде й краплі смутку — тільки радість і щастя!

ПЕРШЕ БЛЮДО ПОПО

Засунувши руки в кишені нових штанців, Попо гордо, мов дорослий, простував до майстерні. Він і справді почував себе цілком дорослою людиною. Ранкове повітря було чисте й прозоре. Люди повисипали на вулиці. Одні йшли по воду до фонтанів, інші поспішали на роботу. Попо дуже пишався, що й він належить до цих останніх. Адже він теж ішов на роботу. Па роботу, яку встиг уже полюбити.

Раптом він побачив на тротуарі гурт чоловіків, які сиділи за невеличкими столиками, що їх виставив па вулицю власник кафе. Чоловіки грали в якусь дивовижну картярську гру: той, хто програвав, мусив чіпляти собі на носа прищіпки для білизни. А коли відігравався, вішав прищіпки на носи суперникам. Попо здивувався, що такі поважні люди сидять серед вулиці з прищіпками на носі

1, як видно, серйозно захоплені цією грою. Але він не мав часу довго на них дивитися. Він поспішав на роботу.

Старий Дюран був уже в майстерні. Розчинивши двері навстіж, він прибирав біля верстата.

— Раненько ти сьогодні, Попо,— привітав він хлопчика.

— Еге ж,— відказав Попо.— Оце прийшов трохи раніше, щоб попрацювати над своїм блюдом — тим, що загадав мені зробити дядечко Жак. Хочу сьогодні закінчити.

— Я певен, що ти впораєшся,— сказав старий Дюран.— Думаю, що це буде чудове блюдо, хоч воно й перше в твоєму житті.

— Сподіваюся,— мовив Попо.

Він намагався не виказувати, як палко бажає, щоб його блюдо справді вдалося на славу.

Старий Дюран запалив люльку, взяв у руки долото й молоток і схилився над верстатом. А Попо заходився терти своє блюдо наждачним папером. Трохи згодом прийшли і дядечко Жак з Марселем. Попо підвів голову і чемно привітався, але роботи не припинив. На той час він уже вирізував на блюді малюнок: рибальський човен під вітрилом, а кругом — гострі гребені, що мали означати океанські хвилі.

Минали години. Попо завзято працював. Незабаром настав час снідати. Попо відірвався од роботи лише на кілька хвилин, а тоді знову поспішив до верстата. Він квапився, щоб до вечора закінчити блюдо, і не бажав гаяти ані хвилини.

Після сніданку, коли всі знову взялися до роботи, дядечко Жак, щоб розваяштн хлопчиків, розказав їм кілька історій. Попо ні на мить не припиняв роботи, але краем вуха прислухався до розповіді. Щоправда, він чув не все, і картини, що їх змальовував дядечко Жак, збереглися в його пам'яті, мов уривки цікавого сну. А дядечко був мастак розповідати різні історії.

Як виявилося, дідусь дядечка Жака й татуся Жана жив дуле довго, щось більше ста п'ятдесяти років. Перед смертю він переказав онукам дещо з того, що збереглось у нього в пам'яті. І, зокрема, розповів їм, звідки взялася ота величезна кам'яна фортеця, яка й дотепер височіла на горі над містом і яку всі називали фортецею короля Христофора. Коли дідусь Еміль був хлопчиком, він сам бачив, як її будували.

В ті далекі часи люди вершили багато подвигів. Дідусь Еміль бачив, як чорні трударі через усе місто тягли до підніжжя гори величезні бронзові гармати. І як потім снла-силениа напівголих людей, надсадлсуючись і обливаючись потом, піднімала їх на височенну круту гору. Дідусь Еміль розповідав про людей, які позалишали рідні домівки, щоб будувати фортецю, і по десять-дваиадцять років не бачили своїх сімей. А одного разу він побачив і великого чорного короля, який наказав звести цю велетенську споруду. Так, він бачив самого короля Христофо-

ра, коли той проїжджав містом на білому коні, з усіх боків оточений охоронцями в сяючій військовій формі.

"Як цікаво!" — подумав Попо. То була й справді чудова історія. Ллє вона чомусь засмутила хлопчика. Крізь відчинені двері майстерні було видно напівзруйновані стіни фортеці, і він з жалем подумав про людей, що споруджували її такою тяжкою працею. Попо ніяк не міг забути про тих бідолах, що тягали на гору ваиселезиі гармати, і про тих. хто по десять-дванадцять років не бачив рідного дому.

Але, слухаючи далі розповідь дядечка Жака, вій почав дещо розуміти. Виявляється, колись гаїтяни були рабами французів, а потім повстали й визволились. Отоді вони й збудували цю фортецю для захисту від французів, щоб ті не змогли повернутись і знову зробити їх рабами. Ось чому так тяяско працювали люди і так надовго розлучалися із своїми домівками.

Думки Попо знову повернулися до блюда. Не молена гаяти часу. Треба поспішати, коли він хоче скінчити все до вечора. Йому пригадалися слова старого Дюрана про те, що візерунок немов убирає в себе почуття людини, яка його різьбить. Т він з острахом подумав, чи не відіб'ється і в його малюнку той смуток, який викликала в ньому розповідь дядечка Жака про людей минулого. Мабуть, ні — адже він твердо поклав собі, що його перше блюдо має бути веселе й радісне. Нехай усі побачать, який вігі щасливий, що може власними руками зробити таку гарну річ!

Незабаром у майстерні почало сутеніти. Попо востаннє торкнувся різцем блюда і з радісним криком підняв його над головою.

— Готове, дядечку Жак! Готове, Марселю! Готове, старий Дюране! Ви тільки гляньте! Все готове!

— Ото! Гарне блюдо,— сказав дядечко Жак, який бачив, скільки зусиль доклав Попо до цієї роботи.

— Еге ж,— підтакнув Марсель, розглядаючи вітрильник посередині блюда.— Таки гарне.

— Дуже гарне,— цілком серйозно підтвердив і старий Дюран.

— Я такни радий! — пробурмотів Попо. Йому раптом схотілося заплакати, але він був для цього надто дорослий. Та й з чого б йому, питається, плакати?

— А оскільки це перше твоє блюдо,— сказав дядечко ,Жак,— то можеш однести його додому й віддати матусі Ашіі. 1 скажм, нехай вона його добре береже. Нехай завжди пам'ятає, що це перша річ, яку ти зробив у мене Е майстерні. Коли підростеш, ти зробиш багато гарних

речей, куди кращих за цю, але першої ніколи більше не буде. Через те перша річ — завжди найдорожча.

— Спасибі вам, дядечку Жак,— подякував Попо.— Я перекажу матусі Анні ваші слова.

— І не забувай моєї загадки,— з усмішкою мовив старий Дюран.— Щоб зробити добрий візерунок, треба вкласти в нього частку себе самого.

— Не забуду,— відповів Попо.

ПЛАНИ Й СПОДІВАНКИ

Одного дня, коли минуло вже кілька тижнів відтоді, як Попо вперше прийшов до майстерні, він спитав Марселя :

— Братику, а ти був коли-небудь біля маяка? Марсель одірвався від роботи і скрушно похитав головою.

— Ні, Попо, я ще ніколи там не був. Це дуже далеко, і матуся не пускає мене самого.

— Та й мене матуся Анна самого не пустила б,— сказав Попо.— Але татусь Жан пообіцяв мені й Фіфіні, що цими днями поведе нас туди. От було б добре, якби й ти пішов з нами.

Очі Марселя на мить спалахнули, але зараз же знову згасли.

— Та я б з охотою,— відповів він.— Мені давно влсе хочеться там побувати, але ж я цілий тиждень працюю в майстерні, то навряд чи зможу піти. А наступної неділі теж нічого не вийде, бо мене віддають до недільної школи, розумієш?

Попо витріщив очі.

— До недільної школи!— вражено прошепотів він.— Ми й справді збиралися на неділю, але коли так, то я краще залишуся вдома, щоб побачити, як ти підеш до школи.

Попо знав, що йому самому нічого й думати про недільну школу. У нього не було черевиків, і татусь Жан не мав грошей, щоб їх купити. Ну, а босий до школи ніхто, звичайно, не ходить. І все-таки Попо не хотів зректися евс-

го плану піти до маяка разом з Марселем, бо тоді прогулянка була б зіпсована.

— Послухай,— мовив він нарешті.— А чи не відпустить нас дядечко Жак колись у будній день... якщо ми перед тим дуже старанно попрацюємо?

— Може, й відпустить...— Марсель злегка знизав плечима, немовби даючи зрозуміти, що він зовсім цього не І певен.

— А ти спитай у нього,— не вгавав Попо.

— Тоді ходімо разом.— сказав Марсель.— Може, коли ми попросимо вдвох, він швидше погодиться.

— Гаразд, ходімо.

Дядечко Жак саме розпилював дошку, впершись у неї коліном, щоб не зрушила з місця. Плечі його то здіймалися, то опускалися в такт рухів пилки, і здавалося, він цілком зосередився на тому, щоб зробити якнайрівніший розріз.

Хлопчики чекали, поки він скінчить. Помітивши їх біля себе, дядечко Жак підвів голову.

— Ну, що там у вас? — спитав він трохи здивовано. Марсель раптом знітився.

— Нехай Попо каже.

— Татусь Жан обіцяв наступної неділі повести нас з Фіфіною до маяка, і я хотів, щоб Марсель теж пішов з нами. Але він мас йти до недільної школи. То чи не відпустили б ви нас колись у будень, якщо ми добре попрацюємо?

Дядечко Жак поклав пилку на верстат і засунув руки в кишені. Тоді підійшов до дверей і визирнув на безлюдну вулицю.

— Гм. до маяка...— замислено мовив він.

— Ми ще ніколи там не були,— знову заговорив Попо.

— Еге лс, ніколи не були,— повторив і Марсель.

— А ти певен, що брат Жан зможе повести вас у будень? Адже він весь тиждень, окрім неділі, рибалить. Навряд чи він схоче згаяти день.

Попо не знав, що відповісти. Він стояв, колупаючи пальцем ноги брудну підлогу майстерні. Марсель не приховував свого розчарування. Дядечко Жак з хвилину мовчки дивився на хлопчаків, потім усміхнувся.

— Е ні, постривайте! — сказав він.— Не можна так одразу занепадати духом. Я, хлоп'ята, зовсім не проти того, щоб ви прогулялися до маяка. Там : на що подивитись. І я оце саме подумав, що коли Жан погодиться, то ми могли б податись туди всім гуртом. Нехай би він один день не пішов у море, а я б залишив майстерню на старого Дюра-

на, і тоді всі й вирушили б — і твоя матуся Анна, і Мар-селева матуся — геть усі. Влаштували б сімейну прогулянку. А жінки могли б узяти з собою щось попоїсти. Очі обох хлопчиків радісно заблищали.

— Я певен, що татусь Жан залюбки погодиться,— сказав Попо.— Він обіцяв повести нас у неділю, та коли він дізнається, що Марсель іде до школи, то, я думаю, і сам схоче, щоб ми це побачили.

— Гаразд, але ти все-таки спитай його, щоб знати напевне,— мовив дядечко Жак, знову беручись за пилку.— Якраз післязавтра я міг би з вами піти.

Коли Попо того вечора повернувся додому, він одразу ж поспішив розповісти про все Фіфіні.

— Ой Фіфіно! — мало не заспівав він.— Я тобі зараз таке скажу, що ти й вухам своїм не повіриш! Таке, що ти сміятимешся й плакатимеш від радості, хоча ще й невідомо, як воно буде.

— Про що це ти, малечо? Що за чудернацька загадка? ■— Коли татусь Жан один день не піде на роботу, то

й дядечко Жак зробить те саме. Т він теж візьме свою сім'ю на прогулянку до маяка, якщо татусь Жан так зробить. Треба тільки, щоб татусь Жан погодився піти туди не в неділю, а в будень, і тоді ми зможемо рушити всі разом.

— Давай розкан.емо матусі Анні.

— Давай.

— Ой матусю Апно! — завели вони в один голос.— Ми тобі зараз таке розкажемо... таке, що ти й вухам своїм не повіриш!

— Кажіть, малечо, кажіть.

— Якщо післязавтра татусь Жан поведе нас до маяка, то й дядечко Жак піде з усією сім'єю. Якби татусь Жан погодився, ми б пішли всі разом.

— Онде він на березі,— сказала матуся Анна.— Вже іде додому. Давайте спитаємо в нього самого.

— Авжеж, давайте спитаємо, давайте!

Татусь Жан ввійшов у двір і зупинився перед хатиною, як завжди тримаючи в руках низку блискучої сріблясто-

5Ш1

57

зеленої риби. Вигляд у нього був стомлений, але щасливий. Бронзові плечі лисніли від поту.

— Ой татусю Жане! Ми тобі зараз таке скажемо... таке скалсемо, що ти ну просто вухам своїм не повіриш! — проспівали хором усі троє.

— Оце так загадка, малечо. Ну кажіть, кажіть.

— І зовсім не загадка, татусю Жане. Просто коли ти один день не поїдеш рибалити, то й дядечко Жак влаштує собі вихідний. І післязавтра піде з сім'єю до маяка. Якби ти погодився, ми могли б чудово прогулятися всім гуртом.

Коли вони вгамувалися, татусь Жан сказав:

— Я, звичайно, не проти. Адже я вам обіцяв. Але чому не піти в неділю, як ми умовилися з самого початку? Навіщо мені гайнувати день? Не такий вже я багатій.

— Татусю Жане, в неділю Марсель збирається до шко-и. Через те він не зможе піти з нами, і вся їхня сім'я не

зможе. Та й ми хочемо подивитись, як його проводжатимуть.

— Так-так, розумію.

Татусь Жан похитав головою. Попо не зводив з нього очей. Постать татуся Жана чітко вирізнялась па тлі багряного відсвіту сонця, яке вже ховалося за обрій.

— Ну скажи, що ти згоден, татусю Жане. Ну скажи, будь ласка...— благально мовив Попо.

— Ну скажи, що згоден,— приєднала свій голос Фіфіна.

— Ну скажи...— прошепотіла й матуся Анна.

Татусь Жан звів на них очі й добродушно усміхнувся.

— Гаразд,— тихо сказав він.— Підемо післязавтра.

ЧУДОВА ПРОГУЛЯНКА

І от післязавтра настало. Попо рано-вранці був уже на ногах і, підхопивши відерце, гайнув до фонтана по воду. Поки матуся Анна готувала сніданок, Фіфіна бавила маленьку Пансію, а татусь Жан походжав коло хатини, покурюючи люльку. Небо було ясне, блакитне, лише далеко

на сході, над самісіньким обрієм клубочилось кілька легких ролсевих хмарок. Прямуючи до фонтана, Попо ал: пританцьовував од радості. Він набрав води, обережно поставив відерце на голову так, щоб воно не впало, і рушив додому. Тепер Попо був дорослий хлопець і вільно міг нести на голові повне відерце води. Йому вже не раз доводилось це робити, і він навчився ходити з ношею майже без зусиль. А того дня, наперед радіючи з наступної прогулянки, зовсім забув про ношу.

Коли Попо дістався додому, на лаві серед двору влсе сиділи дядечко Жак, тітонька Мелані і Марсель. Вони принесли з собою великий кошик бананів та плодів манго й були готові рушати в дорогу.

— Гей, братику! — гукнув Марсель, тільки-но Попо ввійшов у двір.— Коли це ти навчився так носити воду?

— Та влсе давненько,— скромно озвався Попо.— Це матуся Анна мене навчила.

— Еге ж,— докинула матуся Анна.— Він уже великий хлопчик, то нехай привчається до діла.

— Ваша правда,— сумовито зітхнула тітонька Мелані.— От і Марселеві теж не завадило б у нього повчитись. Це так добре, коли діти допомагають батькам.

Тим часом татусь Жан з дядечком Жаком подались на берег. Та незабаром матуся Анна гукнула їм, що вона внсе готова, і вони зараз же попрямували схилом нагору. Повертаючись, вони стиха перемовлялися між собою.

— Отже, всі готові,— зауважив татусь Жан.

— Так,— сказала матуся Анна.— Ви, чоловіки, беріть кошики з їжею. Я понесу маленьку Пансію, а тітонька Мелані нехай іде без нічого. їй сьогодні трохи нездужається.

— Гаразд,— погодились чоловіки.— Ну що ж, тоді — в дорогу. Тільки глядіть, лсіноцтво, не відставайте! — І вони поблажливо засміялись.

Татусь Жан і дядечко Жак рушили вперед, усе про щось тихенько балакаючи. Вони вийшли на Приморську вулицю і повернули в той бік, де був вихід з бухти Кап-Гаїтьєн. Слідом за ними вистрибували Попо, Марсель і Фіфіна, а матуся Анна з тітонькою Мелані чимчикували позаду.

Так, не зупиняючись, вони пройшли з милю понад берегом бухти. З одного боку позаду лишалися будинки, дерена, пагорби; з другого —

прив'язані до берега човни й рибальські сіті, розвішані сушитися на низьких вітах дерев. Поминули й кілька невеличких пляжів. Один з них налелеав американським матросам. Роздягальні стояли біля самісінької води, а неподалік від берега в морі було зроблено дротяну загорояеу від акул, щоб матроси могли купатися спокійно.

Далі пішли пляжі, де купалися гаїтяни. Вони теж мали захист від акул, але то була не металева сітка, натягнута у воді, а підводні скелі та водорості. Вони так рясно розрослись недалеко від берега, що їх було добре видно навіть з крутої стежки, на яку вийшли татусь Жан і дядечко Жак зі своїми родинами, спускаючись до берега океану.

Подорожні пройшли ще трохи берегом, тоді спинились і поставили на пісок кошики з їжею.

— Ну, і що лс ми тепер робитимем? — спитав дядечко Жак.

— Давайте перебудемо тут спеку,— запропонувала матуся Анна.— Спочатку треба скупатися, а тоді вже поснідати й рушати далі до маяка. Адже купатись одразу після їди недобре.

— Еге ж,— сказала тітонька Мелані.— Кращого й не придумати.

Дітям цей план та коле сподобався. Хоч усі вони рвалися швидше побачити маяк, проте не менш приваблювало їх і купання в океані, заради якого вони згодні були відкласти на годинку-другу подорож до маяка.

Вони хутко вислизнули з одягу — на кожному було не більше двох одежин — і кинулися в хвилі. Татусь Жан з дядечком Жаком теж приготувались купатися. Матуся Анна і тітонька Мелані посідали на пісок у затінку великої кам'яної брили і бавилися з маленькою Пансією.

Всі дітлахи почували себе у воді паче вдома. Вони весело пірнали й легко запливали аж до рифів. Потім, вернувшись на мілке, почали гратися серед водоростей. Вони знаходили довжелезні гірлянди зеленої морської трави й витягали їх з води. Але незабаром виявилось, що на березі водорості зовсім не такі гарні, як здасться у воді. Полежавши трохії па сонці, вони швидко перетворювались на слизьке брудно-коричиеве місиво.

— Не чіпайте їх, нехай залишаються у воді, там, де їм і належить бути,— сказала матуся Анна.

Фіфіна вийшла з води й сіла на пісок перепочити. Трохи згодом Попо і Марсель почули, як вона голосно гукає:

— Ой Попо, ой Марселю, гляньте, що я знайшла! Ідіть мерщій подивіться!

Вона знайшла в піску гарну морську мушлю, рожеву всередині й сріблясто-сіру іззовні.

— Оце так красуня! — похвалив знахідку Марсель.

— Еге лс, гарна,— згодився Попо.

Тим часом татусь Жан і дядечко Жак, щосили вимахуючи руками, запливли до найдальшого рифу. Минуло вже дві, а може, й три години, відколи подорожні вирушили в путь, і сонце сходило все вище. Ще трохи — і воно до-сягло зеніту.

Матуся Анна й тітонька Мелані повикладали на плаский камінь їлсу з кошиків і гукнули дітей та чоловіків снідати. Дітлахи, вистрибуючи, мов веселі звірята, прожогом кинулися па берег, зате чоловіки не дулсе поспішали. Вони неохоче повернули назад і, вилізши з води, поволі пішли до каменя.

Після довгої дороги та купання їжа видалась удвічі смачнішою. По щоках та підборіддю Попо стікав солодкий і липкий манговий сік. Хлопчик раз у раз облизував пальці. Йому здавалося, що він ніколи в лштті не їв таких смачних речей. Фіфіна віддавала перевагу бананам, але матуся Анна не дозволила їй з'їсти більше трьох: від бананів дитину могло занудити.

Після сніданку чоловіки й діти повдягались і рушили до маяка. Жінки лишилися на березі з маленькою Пансією.

Стєлиса до маяка звивалась по схилу гори між густим гіллям мигдалю і тропічних дубів та колючими лапами велетенських кактусів. Час від часу вона виходила на відкриту місцину, і тоді Попо бачив далеко внизу, біля підніжжя стрімких гострих скель, неозорий простір океану. Хвилі здавались дедалі меншими, а сама поверхня води — гладшою і рівнішою. Та він не мав часу довго роздивлятися навкруги. До маяка було ще далеченько, і татусь Жан з дядечком Жаком, не зупиняючись, простували вперед.

Раптом дядечко Жак, який ішов перший, обернувся йкинув через плече:

— Обережно. Не зачепіть змію.

Дуже дивні слова, правда яе? Більшість людей сказали б: "Стережіться, щоб змія вас не зачепила". Однак Попо добре зрозумів дядечка Жака. А в наступну мить і сам побачив тоненьку й гарну зелену змійку, що висіла над стежкою, неначе довга гілочка. Голова її ховалась у кущах по один бік стеяски, а хвіст — по другий. Попо не раз чув від батька, що тоненькі зелені змійки нікому не завдають шкоди. Знав він і про те, що вбивати їх не можна. Ці змійки віддавна ввалсалися на Гаїті священними істотами.

Невеличка група мандрівників поминула руїни двох чи трьох занедбаних фортів, що стояли у відлюдних кутках на схилі гори. Як пояснив дядечко Жак, їх збудували дуже давно, ще тоді, коли на Гаїті хазяйнували французи. З бійниць у напіврозвалених кам'яних стінах стирчали поїдені іржею старовинні гармати. Ці руїни нагадали Попо сумну історію фортеці короля Христофора.

— Ну, от ми й прийшли! — вигукнув дядечко Жак. Попо так замислився, що, раптом побачивши просто

перед собою маяк, але здригнувся од несподіванки. А яке то було видовище! Величний простір Атлантики!..

Маяк виявився високою круглою вежею з білого каменю. В горішній його частині, мов очі казкового велетня, виблискували величезні збільшувальні стекла.

— Отам уночі горить світло,— пояснив дядечко Жак.— Коли кругом темно, його видно далеко у відкритому морі, і люди на кораблях знають, що тут поблизу берега небезпечні підводні скелі. Ці кораблі везуть зерно, м'ясо, цукор, прикраси і ще хтозна-скільки різного добра. Вони пливуть у Францію, Німеччину, Англію, Америку, і не молена, щоб вони розбились об скелі біля нашого узбережної. А інколи кораблі заходять і до нас — привозять одежу, взуття, консерви, вино. їх також треба оберігати від небезпеки, щоб усі вантажі лишилися цілими. І от, коли вони серед ночі підпливають сюди й бачать світло нашого маяка, то влее знають, що прибули на місце. Тоді вони кидають якір і чекають ро райку, поки наші лоцмани, яким відомі тут усі рифи і проходи, заведуть їх у порт.

— Та це ж просто чудесне світло! — сказав Попо.

— То правда, що чудесне,— докинув Марсель.

— А яке прекрасне звідси море! — вигукнула Фіфіна.

— Так,— погодився татусь Жан.— Але ви помітили, що діється на небі?

Очі всіх звернулися вгору. І справді, весь західний небокрай затягло важкими чорними хмарами.

— Збирається на дощ,— мовив дядечко Жак.

— Атож,— озвався татусь Жан.— Треба швидше вертатись назад.

Попо востаннє обвів поглядом безмежну океанську широчінь, якою пролягав шлях великих пароплавів. Потому всі обернулися й квапливо рушили вниз, щоб до початку грози повернутись на пляж, де лишилися матуся Анна., тітонька Мелані та маленька Пансія.

А небо все темнішало й темнішало. Знявся вітер. Він свистів і завивав у вітах тропічних дерев. Птахи поховалися в гущині і сполохано кричали. Пляжі швидко спорожніли; на березі лишилися тільки матуся Анна й тітонька Мелані. Воші влсе наготували кошики, а матуся Анна тримала на руках Пансію.

Тільки-но чоловіки й діти ступили на піщаний берег, з неба впали перші краплі дощу.

— Треба поспішати,— сказала матуся Анна.

— Авжеж,— докинула тітонька Мелані.— Починається пора дощів, і боюся, що буде справжня злива.

Чоловіки підхопили кошики і попростували стежкою. Слідом за ними, не відстаючи ні на крок, чимчикували дітлахи. За ними — матері з

маленькою Пансією. Цього разу вже ніхто не зупинявся по дорозі. Всі були збудлеені. Всім хотілося швидше дістатись додому.

— Треба поспішати,— казав то один, то інший.

— Треба поспішати,— погодлсувались усі.

І Попо, і Фіфіна тільки те й чули. "Треба поспішати",— повторював кожен.

Знову почали падати важкі краплі, і небо стало ще чорнішим. Вітер так бушував серед дерев, що здавалося, ніби то гудуть і гримлять якісь велетенські труби й барабани. Бідолашні перелякані птахи кричали і квилили дедалі голосніше.

І раптом вибухнула гроза. По небозводу прокотився лункий удар грому. Хмари нависли так низько над землею, що Попо не міг розгледіти верхівок гір. Спалахнула блискавка, і знову загуркотів грім. А в наступну мить сипонув рясний дощ — суцільна злива прозорої теплої води.

Розбурхалось і море. Величезні хвилі важко гупали об берег, і довгі зелені язики жадібно лизали білий пісок. Не вщухаючи гуркотів грім, а з неба ринули все нові й нові струмені води.

Мандрівники раз у раз пришвидшували ходу. Але Попо не турбувався. Він був звичний до води і не боявся намокнути. І все-таки непогано було б скоріше опинитися вдома й надягти суху сорочину.

Коли вони ввійшли у місто, дощ періщив, мов з відра, а вуличні рівчаки перетворились на справлені ріки. Попо й Марсель залюбки брели по воді, здіймаючи навколо себе фонтани бризок. Татусь Жан і дядечко Жак, що йшли попереду, таколе не зважали на грозу. Вони бачили її не вперше. І, не звертаючи уваги на перекоти грому, спокійно розмовляли між собою.

Трохи далі мандрівники побачили на вулиці козу, що самотньо стояла під дощем. Вона обернулася спиною проти вітру й була мокра-мокрісінька. Бідолашну тварину поливав дощ, і вона мала такий безпорадний, жалюгідний вигляд, стоячи сама одна посеред вулиці, що в Попо одразу лс майнула думка чим-небудь їй допомогти.

— Ти тільки глянь на цю бідолашну кізку,— сказав він Марселеві.— Треба їй якось допомогти.

— Та в місті тисячі кіз! — засміявся Марсель.— Невже ти станеш їм усім допомагати? їх тут більше, ніж людей.

— Я зовсім не жартую,— докірливо відказав Попо.— У неї такий сумний вигляд!

— А онде її повітка,— показала Фіфіна.— Молсе б, ти взяв та завів її туди?

— Так я й зроблю,— охоче згодився Попо.

Він підбіг до кози й спробував підштовхнути її до повітки. Та засліплена дощем тварина, як видно, не зрозуміла, що він хоче їй допомогти. Вона сполохано обернулась і раптом буцнула Попо в живіт. Удар був не дулее сильний, але від несподіванки Попо втратив рівновагу і геп-І нувся в брудну калюлсу.

Вибравшись із грязюки, він почув голосний регіт. Він не забився, а тільки перелякався й розсердився.

— От дурна коза, не розуміє, що їй хотіли зробити краще,— з досадою мовив він.

— Ото ж то й лихо з цими козами, Попо,— сказав татусь Жан.— Вони майже ніколи не розуміють, що їм хочуть зробити краще.

Мандрівники рушили далі й незабаром були вдома.

— Заходьте до нас і посидьте, поки ущухне дощ,— запропонувала матуся Анна тітоньці Мелані.

— Спасибі, але ми, мабуть, підемо додому,— відказала та.— Все одно влсе попромокали до рубця.

Татусь Жан довго стояв у дверях і споглядав зливу. Здавалося, він милується нею. Потім нараз промовив:

— Ну що ж, Попо, от і настала пора дощів.

— Я знаю,— озвався Попо.— Про це казала й тітонька Мелані.

— Тепер, синку, не скоро знов поганяєш із змієм. Доведеться коротати вільний час удома, разом з Фіфіною, матусею Анною і Пансією, якщо ти й далі працюватимеш у столярні.

— Я залюбки перебуду вдома, поки дощитиме,— мовив Попо.

— От і молодець,— сказав татусь Жан.— Мабуть, цього літа я інколи братиму тебе з собою рибалити. На той час ти вже будеш великий хлопчик.

Попо страшенно зрадів, почувши ці слова. Зраділа й Фіфіна. На її думку, Попо цілком заслуговував на те, щоб рибалити в морі нарівні з дорослими чоловіками.

— Ото буде чудово! — прошепотіла вона у вухо братові. Одначе до літа, як здавалося Попо, було ще далеко.

Йому подумалось, що на той час він і справді стане зовсім дорослим.

А надворі все лютіше бурхала злива. Струмки повиходили з берегів і затопили вулиці. Вода почала пробиватися крізь дах і тарабанити об підлогу: "Кап!.. Кап!.. Кап!..",— але матуся Апна швидко підставила туди миску.

Визирнувши надвір, Попо не міг розгледіти берега — така щільна була водяна стіна. Не видно було навіть де-

рева з покрученим корінням, що стояло за кількасот кроків од хатини. Все поглинула злива. Проте гроза вже припинилась.

А ще трохи згодом ущух і вітер. Небо проясніло, і над океаном виринула веселка. Все кругом посвітлішало. Фіфіна позбирала мокрий одяг і понесла надвір сушити; татусь Жап вийшов на вулицю й подався до моря; матуся Анна взялася готувати вечерю.

— Ну й нехай ми намокли під дощем,— сказав Попо.— Все одно це була чудова прогулянка.

— Авжеж,— в один голос озвалися Фіфіна й матуся Анна.

І навіть маленька Пансія, здавалось, мовчки погодилась з ними. Так, то була чудова прогулянка!